

SUKUPUOLITTUNEET SOITINMIELTYMYKSET SUOMESSA

Kyselytutkimus Meilahden ala-asteen koulussa

Emmi Salervo

Pro gradu -tutkielma

Musiikkitiede

Taiteiden tutkimuksen maisteriohjelma

Helsingin yliopisto

Toukokuu 2021

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta	Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Taiteiden tutkimuksen maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Musiikkitiede		
Tekijä – Författare – Author Emmi Salervo		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Sukupuolittuneet soitinmieltymykset Suomessa: Kyselytutkimus Meilahden ala-asteen koulussa		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2021	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 44
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
<p>Osa soittimista on merkittävästi sukupuolittuneita, eli niihin liitetään selkeästi enemmän joko feminiinisiä tai maskuliinisia merkityksiä. Vaikka soitinmieltymysten sukupuolittuneisuutta on tutkittu jo 1970-luvulta lähtien, merkittävää muutosta soitinten sukupuolittuneisuudessa ei tähänkään päivään mennessä ole nähtävissä. Tutkimukset ovat osoittaneet meidän sisäistävän soittimiin liittyviä sukupuolistereotypioita jo päiväkotiiässä: erityisesti poikien on huomattu suosivan maskuliiniseksi miellettyjä soittimia jo lastentarhassa.</p> <p>Tämä tutkimus tarkastelee soitinmieltymysten sukupuolittumista sekä sukupuolittumisen syitä Suomessa. Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselyllä, joka tehtiin Meilahden ala-asteen koulussa tammikuussa 2021. Kyselyyn osallistui 217 oppilasta 2.–6. luokilta.</p> <p>Tässä tutkimuksessa maskuliinisinä soittimina ilmenivät rummut, kitara ja basso ja feminiinisinä soittimina huilu, viulu sekä piano. Tutkimuksen neutraalein soitin oli trumpetti, johon on aiemmissa tutkimuksissa liitetty usein maskuliinisia merkityksiä. Pojat suosivat selkeästi enemmän maskuliinisia soittimia, siinä missä tytöt valikoivat lempisoittimensa laajemmasta feminiinisten ja maskuliinisten soitinten joukosta. Hienoista iän myötä tapahtuvaa lievenemistä sukupuolittuneisuudessa on nähtävissä sekä tyttöjen että poikien kohdalla: ala-asteen aikana tyttöjen kiinnostus feminiinisiä soittimia kohtaan väheni ja maskuliinisia soittimia kohtaan kasvoi, ja vastaavasti poikien kiinnostus feminiinisiä soittimia kohtaan kasvoi ja maskuliinisia soittimia kohtaan väheni.</p> <p>Poikien antamat pisteet olivat huomattavasti yhdenmukaisempia kuin tyttöjen. Tästä johtuen poikien antamat pisteet muodostavat lähes yksinään järjestyksen, johon soittimet asetuvat tässä tutkimuksessa maskuliinisimmasta feminiinisimpään – tyttöjen laajemmalle jakautuvat pisteet eivät juurikaan vaikuta järjestykseen. Onkin syytä pohtia, liittyvätkö käsityksemme tyttöjen ja poikien soittimista todella siihen, mistä soittimista tytöt ja pojat pitävät vai ovatko feminiiniset soittimet lopulta soittimia, joista pojat pitävät vähiten.</p> <p>Vastaajat perustelivat soitinten mieluisuutta useimmiten soittimen ääneen, soittotapaan tai vaikeustasoon, omaan harrastuneisuuteen tai soittimen tuttuuteen liittyvillä tekijöillä. Edellä mainittujen seikkojen lisäksi myös kavereiden ja sukupuolistereotyyppien vaikutukset ovat nähtävissä soittimille annetuissa pisteissä.</p> <p>Vaikka soittimiin liittyvien sukupuolistereotyyppien purkaminen on pitkäjänteistä työtä ja vaatii lopulta suuria rakenteellisia muutoksia, myös pienillä teoilla on merkitystä: opettajilla on mahdollisuus tarjota lapsille tasavertaisia musiikillisia kokemuksia, joiden vaikutukset ovat kauaskantoisia. Myös tutkijoiden rooli sukupuolistereotyyppien purkamisessa on suuri, eikä tutkimusta aiheen parissa voida tehdä liikaa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Soitinmieltymys, soitinvalinta, musiikkikasvatus, sukupuolistereotyyppiat, sukupuolittuminen		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

1 JOHDANTO	1
2 SUKUPUOLI JA SOITINMIELTYMYKSET.....	3
2.1 SUKUPUOLI JA SUKUPUOLITTUMINEN.....	3
2.2 SOITINMIELTYMYKSET.....	5
2.2.1 YKSILÖLLISET TEKIJÄT	6
2.2.2 INSTRUMENTIN OMINAISUUDET	7
2.2.3 SOSIAALISET TEKIJÄT	8
2.3 AIEMPI TUTKIMUS	12
3 KYSELYAINEISTON KERÄÄMINEN	18
3.1 KYSELY	18
3.2 KOHDERYHMÄ	19
3.3 TIETOTURVA.....	21
4 SOITINMIELTYMYKSET MEILAHDEN ALA-ASTEEN KOULUSSA.....	22
4.1 SUKUPUOLITTUNEISUUS.....	22
4.2 VASTAAJIEN PERUSTELUT MIELTYMYKSILLEEN	28
4.2.1 ÄÄNI.....	30
4.2.2 SOITTOTAPA	30
4.2.3 VAIKEUSTASO	31
4.2.4 HARRASTUNEISUUS.....	32
4.2.5 SOITTIMEN TUTTUUS	32
4.2.6 MUUT.....	33
4.3 MUITA MAHDOLLISIA SYITÄ VASTAAJIEN MIELTYMYKSILLE	34
5 POHDINTA	36
LÄHTEET	40

LIITE: KYSELY MEILAHDEN ALA-ASTEEN KOULUN OPPILAILLE

1 Johdanto

Sukupuolemme ei määrittele, mitä soittimia voimme tai emme voi soittaa. Tästä huolimatta useat soittimet ovat länsimaisessa kulttuurissa vakiintuneet joko tyttöjen tai poikien soittimiksi, kun niihin on alettu liittää feminiinisiä tai maskuliinisia merkityksiä. Soitinten sukupuolittuneisuus näkyy esimerkiksi musiikkiopistoissa soittajamäärien epätasaisissa sukupuolijakaumissa: tytöt suosivat usein pieniä ja korkeaäänisiä soittimia, kuten viulua ja huilua, siinä missä pojat valitsevat mieluummin matalaäänisiä instrumentteja, kuten basson tai rummut (Sheldon & Price 2005; Hallam ym. 2008). Osa soittimista on historian saatossa pidetty miehille tai naisille epäsovivina johtuen esimerkiksi tietynlaisesta symboliikasta tai siveellisyydestä (Leppert 1993), mutta tarkkaa syytä sille, miksi osa soittimista yhdistyy vielä tänäkin päivänä niin vahvasti tiettyyn sukupuoleen, ei täysin ymmärretä (Marshall & Shibazaki 2020: 459).

Tässä tutkielmassa tarkastellaan soitinmieltyymysten sukupuolittuneisuutta ja sukupuolittumisen syitä Suomessa. Tutkimus kysyy, mitkä soittimet ilmenevät Suomessa maskuliinisina ja mitkä feminiinisinä, millainen vaikutus iällä on sukupuolittumiseen ja mitkä seikat vaikuttavat soitinten sukupuolittumiseen Suomessa. Tutkielma on tilastollinen kyselytutkimus, jonka aineisto saatiin keväällä 2021 Meilahden ala-asteen koulussa tehdystä kyselystä, johon osallistui 217 koulun oppilasta. Suuren otannan ansiosta aineistosta on mahdollista saada luotettavaa tilastollista dataa. Koska suomalainen koulutusjärjestelmä pyrkii takaamaan tasapuolisen koulutuksen koko maassa, tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää maan laajuisesti, vaikka sen aineisto on kerätty yhdestä koulusta.

Tässä tutkimuksessa saatuja tuloksia tarkastellaan sekä itsenäisesti että suhteessa aiempiin tutkimuksiin, joita on tehty runsaasti muun muassa Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa. Suomalainen musiikinopetuskulttuuri eroaa edellä mainituista kuitenkin siinä määrin, etteivät tutkimukset ole täysin vertailtavissa keskenään. Suomalaiselle tutkimukselle on aiheen parissa kysyntää, sillä vaikka soitinten sukupuolittuneisuuteen liittyviä laadullisia tutkimuksia on tehty Suomessa useita (Moisala 1999; Koivisto 2004; Weber 2012; Tuunanen 2015; Savolainen 2016), määrällistä tutkimusta ei ole juurikaan tehty, lukuun ottamatta joitakin opinnäytetöitä (Aaltonen 2001; Salervo 2019).

Soitinten sukupuolittuneisuutta on tutkittu useiden vuosikymmenten ajan, lähtien Harold Abelesin ja Susan Porterin tutkimussarjasta (1978). Abelesin ja Porterin tutkimusta voidaan edelleen pitää ajankohtaisena, sillä siitä saadut tutkimustulokset eivät juuri ole muuttuneet: soittimet vaikuttavat sukupuolittuvan edelleen samalla tavalla kuin ne tekivät 40 vuotta sitten (Marshall & Shibazaki 2020).

Vaikka näyttöä soitinten jatkuvasta sukupuolittumisesta riittää, sukupuolen vaikutusta soitinvalintaan ei pohjoismaissa aina tunnusteta sen todellisessa mittakaavassa (vrt. Hyyry-Beihammer ym. 2013: 152). Jotta soitimiin liittyviin sukupuolistereotypioihin voidaan vaikuttaa, niistä on ensin tultava tietoiseksi. Tämän tutkimuksen tarkoitus on ennen kaikkea tarjota tietoa Suomen tämänhetkisestä tilanteesta ja sen avulla herättää aikuiset puuttumaan sukupuolistereotypioihin omalla puheellaan ja käyttäytymisellään. Tämä vastuu on ennen kaikkea lasten huoltajilla ja opettajilla: heidän on tehtävä selväksi, että lapsella on lupa nauttia millaisesta musiikista tahansa tai alkaa soittaa mitä tahansa soitinta sukupuolestaan riippumatta. Soitinten sukupuolittuminen – kuten muutkin sukupuoleen liittyvät stereotypiat – on haitallista siksi, että se ohjaa tekemiämme valintoja ja luo vääristynyttä kuvaa yksilön kyvyistä ja mahdollisuuksista. Kenenkään ei tulisi joutua tekemään instrumenttivalintaa sen perusteella, mikä on yleisesti omalle sukupuolelle sopivaa. Mikäli soitinvalintoja tehdään tiukasti sukupuolinormien perusteella, on myös mahdollista, etteivät soitonopiskelijoina tai ammattisoittajiksi päädy aina soitimen kannalta parhaat kyvyt.

Sen lisäksi, että tämä tutkimus korostaa kasvattajien roolia sukupuolittavien rakenteiden purkajina, se alleviivaa ongelman laajuutta: musiikkiin, soitimiin tai mihin tahansa asiaan liittyvät sukupuolistereotypiat eivät hälvene ilman suuria, rakenteellisia muutoksia siinä, miten me yhteiskuntana suhtaudumme ja kohtelemme eri sukupuolia.

Tutkimus jakautuu kolmeen päälukuun: luvussa 2 esittelen tutkimuksen teoriaa ja kontekstia alkaen sukupuolen ja sukupuolittumisen käsitteistä jatkaen sitten soitinmieltymyksiin sekä aiempiin tutkimuksiin, joita soitinten sukupuolittuneisuuden saralla on tehty. Luvussa 3 esittelen tutkimusaineiston ja tutkimuksen metodologiset lähtökohdat, ja luvussa 4 käyn läpi tämän tutkimuksen tulokset. Viimeisessä luvussa kokoan yhteen tutkimuksen keskeisimmät tulokset ja pohdin niiden merkityksiä.

2 Sukupuoli ja soitinmieltymykset

Sukupuolella on jo pitkään tiedetty olevan vaikutusta musiikilliseen käyttäytymiseemme. Musiikintutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että naisten ja miesten musiikilliset roolit poikkeavat toisistaan merkittävästi (Moisala 1999). Koulussa tyttöjen on odotettu osallistuvan kiltisti opetukseen ja pärjäävän musiikintunneilla kiitettävästi sillä välin, kun poikia on kannustettu opetuksen ulkopuoliseen itsenäiseen luovaan toimintaan (Green 1997; Moisala 1999: 4), mutta vaikka tytöt soittavat kouluaikana soittimia enemmän kuin pojat, aikuistuesssa naisten soittoharrastus vähenee huomattavasti. Aikuiset miehet harrastavat soittamista naisia enemmän, ja suurin osa ammattimuusikoista on miehiä (Harrison & O'Neill 2002: 145; Rimpilä 2017). Musiikki onkin yksi harvoista sukupuolen mukaan segregoituneista aloista, jossa lapsuudessa vallitsevat sukupuoliroolit kääntyvät aikuisiällä pääläelleen (Eccles ym. 1993: 845).

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia ja tutkimukseen liittyvää aiempaa tutkimusta. Ensimmäisessä alaluvussa 2.1 esittelen tutkimuksen kannalta olennaiset käsitteet *sukupuoli* ja *sukupuolittuminen*. Alaluvussa 2.2 esittelen itse suomentamani termin *soitinmieltymys* ja tarkastelen sen jälkeen soitinmieltymyksen muodostumista hyödyntäen Hallamin, Rogersin ja Creechin (2008: 15) laatimaa listausta keskeisimmistä soitinvalintaan vaikuttavista tekijöistä. Viimeisessä alaluvussa 2.3 esittelen sekä kansainvälistä että suomalaista tutkimusta, jota sukupuolittuneiden soitinmieltymyksen saralla on tehty.

2.1 Sukupuoli ja sukupuolittuminen

Sukupuoli on kaksijakoinen käsite, joka jakautuu biologiseen sukupuoleen (engl. *sex*) ja sosiaaliseen tai kulttuuriseen sukupuoleen (engl. *gender*). Sekä sosiaalinen että biologinen sukupuoli uudistuvat käsitteinä koko ajan, kun niitä harjoitetaan ja niistä keskustellaan (Yuval-Davis 1997: 119; Järviluoma ym. 2003: 3).

Biologinen sukupuoli on määrittynyt yhteiskunnassamme kaksijakoiseksi, vaikka tosiasiaassa sukupuoleen liitetyt biologiset merkit ovat moninaisia, ja niiden määrittely on muuttunut historiallisesti eri yhteyksissä. Jos ruumiin sukupuolittamista tarkastellaan esimerkiksi tieteenhistorian kautta, huomataan, ettei sukupuolta ole suinkaan aina mielletty kaksijakoiseksi: länsimaisessakin lääketieteessä vallitsi antiikista 1500-luvulle niin sanottu yhden sukupuolen

malli eli käsitys yhdestä ruumiillisuudesta, josta vain ilmeni vahvempia (mies) ja heikompia (nainen) muotoja. Tänä päivänä yleisin tapa hahmottaa sukupuolia on nimenomaan vastakkainasettelun kautta – kuulemme esimerkiksi jatkuvasti arkikielessä termiä ”vastakkaisen sukupuolen edustaja”. Tätä vastakkainasettelua ja kahteen perustuvaa sukupuoliasetelmaa on perusteltu miehen ja naisen fyysisillä eroilla, mutta sitä on myös problematisoitu runsaasti. (Rossi 2010: 21–24.) Nyky-yhteiskunnassamme tunnistetaan yhä laajemmin myös muunsukupuolisuus tai ei-binäärisyys eli asettuminen kaksijakoisen sukupuolijärjestelmän ulkopuolelle, mutta vastakkainasettelu miesten ja naisten välillä elää yhä vahvana.

Sosiaalinen sukupuoli ei ole suoraviivainen seuraus biologisesta sukupuolesta vaan kulttuurisesti tuotettu niistä merkityksistä, joita biologinen sukupuoli omaksuu (Butler 2006 [1990]). Yksi merkittävimmistä sosiaaliseen sukupuoleen liitetyistä näkemyksistä on Judith Butlerin (2006 [1990]) performatiivinen sukupuolikäsitys, jonka mukaan sukupuolta *tehdään* toistamalla kulttuurisesti miehisiksi tai naisellisiksi sukupuolittuneita tekoja, kuten eleitä, asentoja tai puhetapaa. Butler kritisoi feministien tapaa ajatella naisia yhtenäisenä joukkona ja huomautti, että pitämällä kiinni ”naisten joukosta” pidetään kiinni myös naisten kategorisoinnista. Butler ei asettanut naiseutta ajattelunsa lähtökohdaksi vaan oli kiinnostunut siitä, miksi sukupuolesta on muodostunut niin itsestään selvä ominaisuus ja miten tätä itsestäänselvyyttä pidetään yllä.

Vaikka Butler kehitti käsityksen sukupuolen performatiivisuudesta, samankaltainen ajatus sukupuolen esittämisestä oli puhuttanut ihmisiä jo 60-luvulta lähtien sukupuoliroolien muodossa. Sukupuolirooli pitää jo sanana sisällään ajatuksen siitä, että henkilö ikään kuin esittää sukupuoltaan, niin kuin roolia näytelmässä. Vuonna 1965 ilmestyneessä *Sukupuolten roolit* -kokoelmateoksessa Rita Liljeström kirjoittaa seuraavasti: ”Yksilö siirtää ympäristön odotukset itseensä ja omaan käyttäytymiseensä. Näin rooli vaikuttaa persoonallisuuteen. Se määrää, mitä luonteenpiirteitä tulee voimistaa, mitä tekoja hillitä ja mitä tukea” (Liljeström 1966 [1965]: 14). Liljeström (1966 [1965]: 13) kertoo sukupuoliroolin käsitteen avanneen monien silmät sille, että pohjimmiltaan ei ole kysymys naiseudesta tai mieheydestä, vaan ”sellaisten yksilöiden sorrosta, joiden kyvyt ja taipumukset eivät vastaa tietyn kulttuurin piirissä vallitsevia yhdenmukaisia käsityksiä naisellisuudesta tai miehisyydestä”. Vaikka teoksen ilmestymisestä on jo aikaa, Liljeströmin kirjoitukset tuntuvat suurilta osin edelleen ajankohtaisilta.

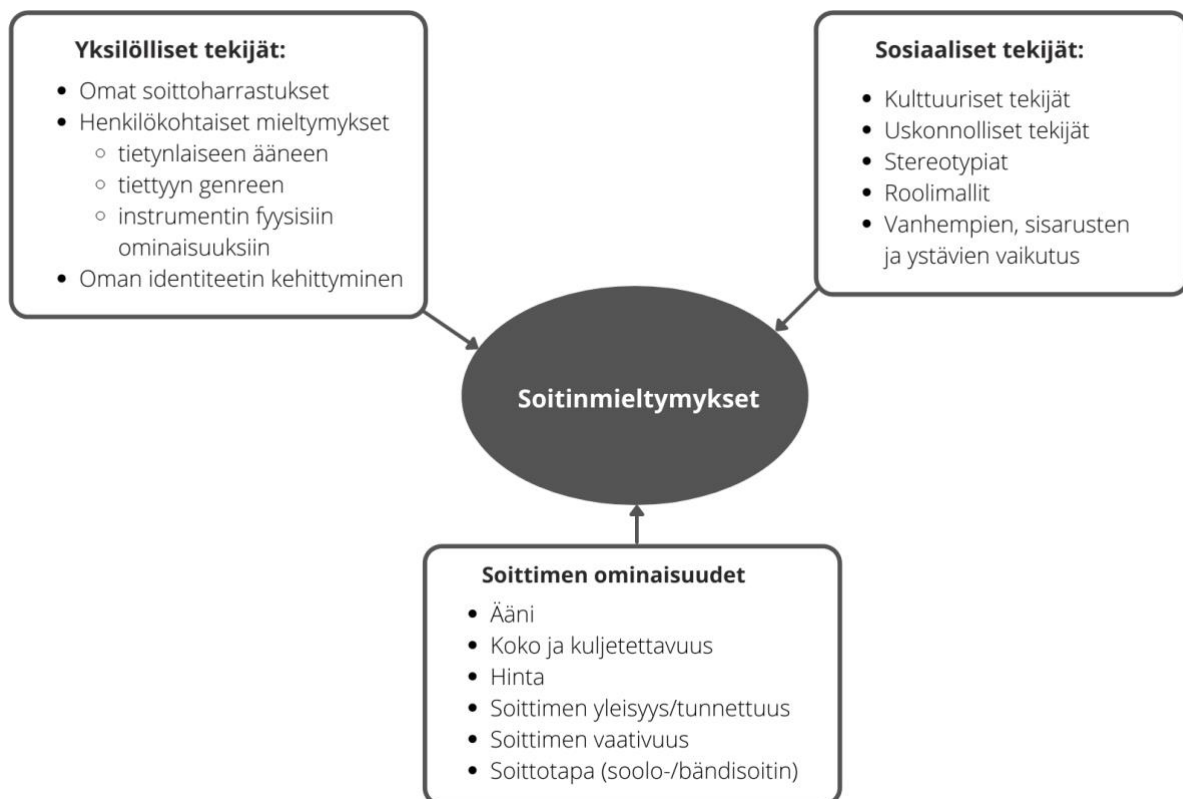
Asiat *sukupuolittuvat*, kun niihin aletaan liittää feminiinisiä tai maskuliinisia merkityksiä. Esimerkiksi tietynlainen vaatetus, käytös tai ulkonäkö voi mielissämme yhdistyä joko naiseuteen tai miehuuteen. Sukupuolittumisen muodot eivät kuitenkaan ole universaaleja, vaan sukupuoliassosiaatiot ja käyttäytymismallit muotoutuvat kulttuuriympäristöstään riippuvaisina: esimerkiksi naisten ja miesten perinteinen vaatetus vaihtelee runsaasti kulttuurista riippuen. Asioiden sukupuolitetaan myös tarkoituksellisesti esimerkiksi kuluttajamarkkinoinnissa: useimmilla vaatemerkeillä on edelleen selkeästi erotellut miesten ja naisten mallistot, ja kauneudenhoitotuotteita markkinoidaan edelleen pääasiassa naisille – iso osa auto- ja urheiluvälinemainoksista taas kohdistetaan miehille.

Kasvatuksen ja koulutuksen yhteydessä sukupuolittumisella tarkoitetaan sitä, että yksilön kiinnostuksen kohteet, asenne, pystyvyyskokemukset, oppimistulokset sekä oppiaine-, koulutus- ja uravalinnat rakentuvat sukupuolen mukaisesti. Sukupuolittuneisuuden sukulaiskäsite on *sukupuolen mukainen segregatio*, jota käytetään puhuttaessa ammatillisesta koulutuksesta tai työelämästä. Koulutuslavalintojen sekä ammatti- ja urasuunnitelmien segregatio – eli eriytyminen – alkaa muodostua jo varhaislapsuudessa kotona ja koulussa ja jatkuu aikuisiässä. (Jääskeläinen ym. 2015: 10.)

2.2 Soitinmielitymykset

Soitinmielitymyksillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä, mistä soittimista henkilö pitää tai millaisia merkityksiä henkilö liittää soittimiin, riippumatta mahdollisesta soitonopiskelutaustasta. Soitinmielitymys-termiä ei ole aiemmin käytetty suomenkielisessä tutkimuksessa, vaan se on oma suomennokseni vastaavista englanninkielisistä käsitteistä *instrumental preference* (ks. Abeles & Porter 1978; Delzell & Leppla 1992) ja *instrumental associations* (ks. Abeles 2009; Wych 2012). Soitinmielitymyksiä tutumpi ja käytetympi termi on soitinvalinta (engl. *instrument choice*), joka nimensä mukaisesti keskittyy tarkastelemaan syitä tehdylle soitinvalinnalle. Omassa tutkimuksessani keskityn kuitenkin tarkastelemaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat soitinmielitymysten syntymiseen riippumatta siitä, onko tarkasteltavilla henkilöillä soitonopiskelutaustaa.

Tässä luvussa pyrin erittelemään niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat soitinmieltyymysten muodostumiseen. Olen listannut mahdollisia soitinmieltyymyksiin vaikuttavia tekijöitä kuvassa 1 hyödyntäen Hallamin, Rogersin ja Creechin (2008: 15) vastaavaa luetteloa soitinvalintoihin vaikuttavista tekijöistä. Olen jakanut soitinmieltyymyksiin vaikuttavat tekijät Hallamin, Rogersin ja Creechin tapaan kolmeen pääkategoriaan: yksilöllisiin tekijöihin, instrumentin ominaisuuksiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Esittelen nyt soitinmieltyymyksiin vaikuttavat tekijät näiden teemojen mukaisesti omissa alaluvuissaan, aloittaen yksilöllisistä tekijöistä.

Kuva 1: Soitinmieltyymyksiin vaikuttavia tekijöitä

2.2.1 Yksilölliset tekijät

Yksilölliset tekijät kulkevat osittain käsikädessä instrumentin ominaisuuksien kanssa. Yksilöllisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat soitinmieltyymysten muodostumiseen, ovat esimerkiksi henkilökohtaiset mieltymykset tiettyyn äänenlaatuun, instrumentin fyysisiin ominaisuuksiin tai musiikkigenreen. Miellyttävä musiikkigenre saattaa esimerkiksi ohjata kuulijan kiinnostumaan

genressä usein käytetyistä soittimista: ahkera jazzin kuuntelija saattaa näin ollen innostua saksofonista, siinä missä klassisen musiikin ystävä kiinnostuu kuulemansa myötä esimerkiksi jousisoittimista.

Oman identiteetin kehittyminen ja musiikkimaun muuttuminen vaikuttavat merkittävästi soitinmieltyysten muodostumiseen, ja omat soitinmieltymykset saattavatkin muuttua iän myötä. Rytmimusiikin harrastaminen aloitetaan yleensä vanhempana kuin klassisen musiikin harrastus, joka saatetaan aloittaa jo alle kouluikäisenä (Creech ym. 2008: 225), ja esimerkiksi tyttöjen rumpujen- tai kitaransoittoharrastus vaikuttaisi tutkimusten mukaan alkavan vasta nuoruusiässä (Hallam ym. 2008: 15).

2.2.2 Instrumentin ominaisuudet

Soittimen yksilöllisten piirteiden, kuten äänen ja ulkonäön, lisäksi myös soitonopiskelun aloittamiseen liittyvät tekijät, kuten soittimen hinta, koko ja kuljettamisen helppous, saattavat vaikuttaa soitinmieltyysten muodostumiseen, etenkin silloin, jos henkilö suunnittelee tai toivoo voivansa joskus soittaa kyseistä instrumenttia. Vaikka käytännön seikkojen huomioon ottaminen olisikin ensisijaisesti huoltajien vastuulla, kiinnostus soitinta kohtaan saattaa hiipua, mikäli käytännön haasteet painavat lapsen mieltä.

Myös soittimen liiallinen vaativuus saattaa lopahduttaa mielenkiinnon soittimeen. Mikäli soittimella ei pysty soittamaan edes yksinkertaisia melodioita tai soitinryhmiä, erityisesti pieni lapsi voi kyllästyä siihen nopeasti. Myös soittotavalla on suuri merkitys: onko soitin ryhmä- vai soolosoitin? Voiko sillä soittaa useita ääniä kerrallaan? Onko soittimen rooli usein solistinen vai enemmän taustalla? Kaikki nämä seikat yhdistettynä henkilökohtaisiin mieltymyksiin vaikuttavat siihen, mistä soittimista henkilö kiinnostuu.

Myös soittimen tuttuus vaikuttaa merkittävästi soitinmieltyysten syntymiseen: mitä tutumpi soitin, sitä helpompaa sen kiinnostavuutta on arvioida. Tuntemattoman soittimen kohdalla tarttumapintaa on vähemmän, mikä saattaa vähentää kiinnostusta soitinta kohtaan (Delzell ja Leppla 1992: 102). Toisaalta erikoisempi soitin saattaa kiinnostaa juuri eksoottisuutensa takia, erityisesti silloin, jos henkilö kokee tarvetta erottua joukosta: osa ammattimuusikoista, joita

Laura Tuunanen (2015: 36) haastatteli opinnäytetyötään varten, kertoi juuri soittimen erilaisuuden vaikuttaneen soitinvalintaan positiivisesti.

Soittimiin tutustuttamisessa musiikinopettajilla on tietysti suuri vastuu. Mahdollisimman monipuolinen tutustuttaminen soittimiin esimerkiksi kuvien, kuuntelemisen ja kokeilemisen kautta auttaa lasta kehittämään omaa suhdettaan instrumentteihin ja sen myötä kriittisesti tarkastelemaan, mikä soitin voisi sopia itselle parhaiten. Yksittäisten soitinten lisäksi myös erilaisiin musiikkityyleihin tutustuminen auttaa lasta kartuttamaan ymmärrystään soitinten käyttötavasta ja monipuolisuudesta.

2.2.3 Sosiaaliset tekijät

Soitinmieltyymysten sosiaaliset tekijät muodostuvat ympäristön vaikutuksesta ja yksilöön kohdistuvista odotuksista. Sellaisia ovat muun muassa kulttuuriin ja uskoon liittyvät tekijät; vanhempien, sisarusten ja ikätoverien vaikutus; roolimallit, kuten opettajat ja musiikin ammattilaiset, sekä yksilöön kohdistuvat stereotyyppiset odotukset, kuten sukupuolistereotyytiat. (Hallam ym. 2008: 14.) Kuten tämän kappaleen myötä käy ilmi, sukupuolistereotyytiat kietoutuvat yhteen lukuisten muiden sosiaalisten tekijöiden kanssa.

Perheen ja ystävien vaikutus soitinvalintaan vaihtelee iän myötä: alakoulussa vanhempien vaikutus lapsen käyttäytymiseen on suuri, kun taas nuoruuteen siirryttäessä ikätoverien vaikutus lisääntyy (Hallam ym. 2008: 14). On todettu, että lapset uskovat olevansa luokkatovereidensa keskuudessa pidetympiä soittaessaan sukupuolelleen tyypillisiä soittimia ja vastaavasti tulevana kiusatuiksi herkemmin, mikäli soittavat sukupuolelleen epätyypillisiä soittimia (Harrison & O'Neill 2002: 148). Tutkijat ovat myös huomanneet tyttöjen ja poikien kokevan vertaispainetta eri tavoin: pojat vaikuttavat kokevan suurempaa painetta jäljitellä ikäistensä poikien käyttäytymistä, esimerkiksi osoittamalla vähäistä kiinnostusta koulunkäyntiä kohtaan, kun taas tytöt poikkeavat rohkeammin feminiinisistä käyttäytymismalleista (OECD 2015: 141). Siinä missä kavereiden käyttäytymistä jäljitellään, omaan sisarukseen saatetaan haluta tehdä eroa soitin- tai harrastusvalinnalla (Hallam ym. 2008: 14).

Myös esikuvilla on argumentoitu olevan merkittävä vaikutus soitinmieltymyksiin (Hallam ym. 2008: 9). Tätä puoltavat esimerkiksi tyttöjen kasvanut kiinnostus säveltämiseen 90-luvun tienoilla, kun Kate Bush teki näkyvää uraa muusikkona ja säveltäjänä (Green 1997) sekä kitaransoiton opintoihin hakeutuneiden tyttöjen määrän kasvu vuonna 2008, kun blueskitaristi Erja Lyytinen oli urallaan maailmanlaajuisen huomion kohteena (Salervo 2019: 15).

Myös tutkijoiden Rosemary Bruce ja Anthony Kemp (1993) löydös vahvistaa esikuvien merkitystä. Heidän tutkimuksessaan koululaisryhmille pidettiin kaksi klassisen musiikin konserttia. Konserttien välissä kunkin soittimen soittaja vaihtui vastakkaisen sukupuolen edustajaksi niin, että lapset näkivät kahden konsertin aikana sekä naisen että miehen soittamassa jokaista soitinta. Kummankin konsertin jälkeen opettaja kutsui lapset tarkastelemaan yhtä soitinta lähempää. Jokaisen soittimen luokse kerääntyneet lapset laskettiin, ja heidän sekä soittajan sukupuoli kirjattiin ylös. Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että lapsi kiinnostui todennäköisemmin soittimesta, jonka soittaja edusti hänen kanssaan samaa sukupuolta. Esimerkiksi 23,5 prosenttia tytöistä kiinnostui pasuunasta kun sitä soitti nainen, mutta vain 1,5 prosenttia kun sen soittaja oli mies. Ilmiö toistui yhtä vahvana myös poikien ja huilun kohdalla.

Perheen, ystävien ja esikuvien lisäksi myös musiikinopettajilla on katsottu olevan suuri vaikutus soitinmieltymysten muodostumiseen, sillä he ovat vanhempien ohella yksiä lapsen ensimmäisistä roolimalleista ja oleellisesti mukana vaikuttamassa lapsen musiikilliseen kehitykseen. Hallam, Rogers ja Creech (2008: 16) korostavat opettajien roolia soittimiin liittyvien sukupuolistereotyyppien purkamisessa sanoessaan, että opettajien ”tulee olla tietoisia soitinvalinnan vahvasti sukupuolittuneesta luonteesta ja tehdä oppilaille selväksi, että näiden on täysin hyväksyttävää soittaa mitä tahansa soitinta riippumatta, siitä pidetäänkö soitinta luonteeltaan yleisesti maskuliinisena vai feminiinisena”¹. He toteavat myös, että yksi tapa välttää soittimiin liittyvien sukupuolistereotyyppien vahvistamista on tarjota kouluissa näiden stereotyyppien vastaisia soitinesittelyjä, kuten nainen esittelemässä maskuliinista soitinta tai mies feminiinistä.

¹ “[They] need to be aware of the strongly gendered nature of instrument choice and make it clear to prospective pupils that it is entirely appropriate for them to play any instrument, whether it is perceived as feminine or masculine in character.” (Hallam ym. 2008: 6, suom. E. S.)

Opettajan sukupuolella on havaittu olevan vaikutusta oppilaan suoriutumiseen: poikien tehtäväorientaatiota ja opetettavuutta pidetään opettajien keskuudessa yleisesti heikompana kuin tyttöjen, mutta tämä ero pienenee merkittävästi, kun arvioijana on miesopettaja. Miesopettajat siis ajattelevat poikien temperamentin sopivan paremmin kouluympäristöön kuin naisopettajat. Miesopettajat myös arvioivat kriittisemmin tyttöjen temperamenttia ja opetettavuutta kuin naisopettajat. (Mullola 2012: 76.) Nämä tulokset saattavat Mullolan mukaan ”kertoa positiivisista roolimallivaikutuksista sekä siitä, että opettajalla voi olla enemmän valmiuksia ymmärtää samaa sukupuolta olevan oppilaan ominaisuuksia”. Aikaisempi kirjallisuus on osoittanut, että poikia painostetaan opettajan toimesta tyttöjä herkemmin muuttamaan ujoa tai estynyttä käyttäytymistään. Mullola (2012: 76) arvioi, että tähän voi vaikuttaa esimerkiksi opettajan ikä: on mahdollista, että vanhemman opettajan käsitykset heijastelevat perinteisempää sukupuoliroolimallia, minkä vuoksi poikien herkkyyttä ei osata ottaa vastaan samalla tavalla kuin tyttöjen.

Myös tiedotusvälineet osallistuvat musiikkikasvatustyöhön ja ovat mukana luomassa soittimiin liittyviä mielikuvia. Median representaatiot tuottavat, uusintavat ja markkinoivat käsityksiä sukupuolesta, meistä ja muista (Paasonen 2010: 41). Näemme mediassa jatkuvasti ehdotuksia siitä, kuinka meidän tulisi tai ei tulisi käyttäytyä. Nähdyt representaatiot rinnastuvat toisiinsa, ja niiden vastaanottajat tulkitsevat niitä suhteessa tunnistamiinsa esityskonventioihin ja koodeihin.

Tietokoneiden ja älypuhelinien käyttö kuuluu nuorten jokapäiväiseen elämään. Perinteisemmät mediat, kuten televisio, sanomalehdet ja radio, ovat nuorten elämässä yhä pienemmässä roolissa (Haasio 2016: 10–11). Vuonna 2019 nuorten suosituimmat sosiaalisen median kanavat olivat Suomessa WhatsApp, YouTube, Instagram, Snapchat, Spotify sekä Facebook, tässä järjestyksessä. WhatsAppia käytti yhteensä 89 % nuorista ja Facebookia 57 %. (Weissenfelt ym. 2019.) Vuoden 2019 jälkeen yhdeksi maailmanlaajuisesti merkittävimmistä sosiaalisen median palveluista on noussut videosovellus TikTok, joka oli vuonna 2020 maailman eniten ladattu ei-pelisovellus (engl. *non-gaming application*) (Iqbal 2021).

Tänä päivänä niin kutsuttujen *vaikuttajien* tai *influenssereiden* vaikutus ihmisten käyttäytymiseen on valtava. Vaikuttajat ovat tyypillisesti tavallisia ihmisiä, jotka toimivat Instagramin, YouTuben ja muiden sosiaalisten medioiden kautta. Vaikuttajilla on usein kiinnostusta tai osaamista joltain tietyltä alalta, kuten liikunnasta, terveydestä ja kauneudesta

tai muodista, ja he kommunikoiivat oman – usein runsaan – seuraajamääränsä kanssa hyötyen näistä myös rahallisesti kaupallisten yhteistöiden kautta. (Reinikainen ym. 2020.) Omassa työssäni asiakaspalvelijana näen jatkuvasti, kuinka paljon esimerkiksi TikTok ja YouTube vaikuttavat jo pienten lasten mielipiteisiin ja ostoskäyttäytymiseen. Uskon, että edellä mainituilla medioilla on tänä päivänä merkittävä rooli myös soittimiin liittyvien mielikuvien ja sukupuolistereotyyppien muodostumisessa.

Kuten näemme, sukupuolistereotyyppien vaikutusalue on laaja – sukupuoli on tullut tässä luvussa esiin jo useiden sosiaalisten tekijöiden yhteydessä. Kirjailija Terrence Real pukee sanoiksi ajatuksia sukupuolistereotyyppien läpitunkevuudesta: ”Niin kovasti kuin yritämmekin, elokuvateattereissa, luokkahuoneissa ja leikkikentillämme poikiamme ja tyttäriämme pommitetaan perinteisillä viesteillä maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta tunnista tuntiin, päivästä päivään.” (Real 2002² / sit. hooks 2020: 41.)

Musiikkikasvatuksen professori Lucy Greenin (1997: 161) käymä keskustelu 12–13-vuotiaiden poikien kanssa havainnollistaa, kuinka sukupuolistereotyyppit tulevat näkyviksi arkipäiväisissäkin yhteyksissä. Green kysyi uskovatko pojat, että tytöt tykkäävät soittaa samoja soittimia kuin he. Pojat vastasivat seuraavasti:

- Eivät.
- Suurin osa tytöistä tykkää soittaa viulua ja selloa.
- Suurin osa – jep.
- Meidän luokallamme on kaksi tyttöä, jotka soittavat tietääkseni selloa.³

Vaikka kahta selloa soittavaa tyttöä voidaan tuskin sanoa ”suurimmaksi osaksi” 30 oppilaan luokan tytöistä, Green toteaa, että keskustelukulttuuri ei yleensä vaikutukaan faktoista vaan stereotyyppioista ja oletuksista. Hän huomauttaa, että suuremmassa mittakaavassa kiinnostavaa ei ole poikien sanoman paikkansapitävyys vaan se, kuinka tämä keskustelu siirtyy luokkahuoneen ulkopuolelle ja on osaltaan muokkaamassa soittimiin liittyviä mielikuvia.

² Real, Terrence 2002. *How Can I Get Through to You? Closing the Intimacy Gap Between Men and Women*. New York: Scribner.

³ - No.

- Most girls like to play the violin and the cello.

- Most girls – yeah.

- There are two girls in our class who play the cello I think it is. (Green 1997: 153; suom. E. S.)

Sukupuolistereotypiat eivät ehkä enää yhtä radikaalisti sulje meiltä vaihtoehtoja pois, mutta niillä on edelleen suuri vaikutus siihen, millainen käyttäytyminen nähdään sukupuolille ominaisena. Siinä missä sukupuoliroolit aiemmin rajoittivat rajusti tyttöjen toimintaa, tänä päivänä erityisesti pojat tuntuvat kärsivän kapeasta maskuliinisuuden roolista, johon heidän kuuluisi mahtua (Delzell & Leppla 1992; Cramer ym. 2002; hooks 2020). Jari Sinkkonen (2012: 49) kirjoittaa seuraavasti: ”Vaikuttaa siltä, että monet tytöt ja koskeneet kulttuuriset rajoitukset ovat vähitellen poistumassa, vaikka paljon työtä on vielä tehtävänä. Samaan aikaan poikien kulttuuri on entisestään kaventunut ja muuttunut stereotyypisemmäksi.” Esimerkiksi soitinvalintaan liittyy pojilla Sinkkosen mukaan vahvoja stereotypioita:

Klassisessa musiikissa kitara on hyväksytty, koska poika voi vaihtaa sen sopivan tilaisuuden tullen sähkökitaraan ja soittaa rokkia. Lyömäsoittimet ja vaskipuhaltimet käyvät, samoin piano, koska sen pimputtamisen voi vaihtaa sähköiseen kosketinsoittimeen. Arveluttavampia ovat huilu ja jousisoittimet. (Sinkkonen 2012: 49.)

Keskustelu tyttöjen ja poikien eroista ja niiden syistä herättää voimakkaita tunteita eikä osoita laantumisen merkkejä (Sinkkonen 2012: 51). Sinkkosen (2012: 51) mukaan poikien vaikeuksista ja heidän tarpeistaan puhumista on jopa pidetty tyttöjen ja naisten tasa-arvopyrkimysten vastaisena. Yhtenä feministisen teorian ja käytännön valtavista epäonnistumisista feministikirjailija bell hooks (2020) pitääkin poikaikään keskittyneen tutkimuksen puutetta – tutkimuksen, joka tarjoaa suuntaviivoja ja strategioita vaihtoehtoiselle maskuliinisuudelle ja tapoja ajatella miehuutta. hooks huomauttaa, että vaikka patriarkaatin vuoksi räikeintä epäoikeudenmukaisuutta ovat kohdanneet naiset ja tytöt, patriarkaattia ylläpitävät ja siitä kärsivät sekä miehet että naiset.

2.3 Aiempi tutkimus

Ensimmäistä instrumenttivalintaa ja sukupuolta koskevaa tutkimusta tehtiin 1970-luvulla, kun musiikkikasvatuksen tutkijat Harold Abeles ja Susan Porter (1978) alkoivat selvittää soittimiin liittyviä sukupuolistereotypioita ja niiden vaikutusta soitinvalintaan neljän tutkimuksen sarjassaan *The Sex-Stereotyping of Musical Instruments*.

Tutkimussarjan toisessa osassa tutkijoiden tavoitteena oli saada selville järjestys, johon annetut soittimet (ks. taulukko 1) sukupuolittuvat feminiinisimmästä maskuliinisimpaan. Tutkimukseen osallistui 58 yliopisto-opiskelijaa, joista noin puolet opiskeli pääaineenaan musiikkia ja noin puolet jotain muuta oppiainetta. Tutkimuksessa osallistujille esitettiin kuvapareja kahdeksasta eri soittimesta, ja heidän tuli ympyröidä kuvaparista se soitin, jota pitivät maskuliinisempaan. Vastausten perusteella tutkijat pisteyttivät soittimet ja saivat tuloksena järjestyksen, joka on esitetty taulukossa 1.

Feminiinisin				Maskuliinisin		
Huilu	Viulu	Klarinetti	Sello	Trumpetti	Pasuuna	Rummut

Taulukko 1: Soittimet järjestyksessä feminiinisimmästä maskuliinisimpaan Abelesin ja Porterin tutkimuksessa (1978)

Vaikka Abelesin ja Porterin (1978) tutkimuksen osallistujamäärä on suhteellisen pieni, sen tulokset ovat osoittautuneet merkittäviksi myös jatkossa: järjestys feminiinisimmästä soittimesta maskuliinisimpaan on säilynyt samana tutkimuksesta toiseen usean vuosikymmenen ajan (Griswold & Chroback 1981; Delzell & Leppla 1992; Salervo 2019; Marshall & Shibazaki 2020).

Abelesin ja Porterin (1978) tutkimussarjan kolmas osa on oman tutkimukseni kannalta merkittävin, sillä se tarkastelee lasten soitinmieltyymiä. Kyseiseen tutkimukseen osallistui 598 yhdysvaltalaislasta päiväkotikäisistä viidesluokkalaisiin. Tutkimuksessa lasten tuli ympyröidä kahdeksasta annetusta instrumentista (ks. taulukko 1) se, jota nämä mieluiten soittaisivat, jos heillä olisi siihen mahdollisuus. Tutkimussarjansa aiemmassa osassa Abeles ja Porter (1978) olivat selvittäneet kuinka soittimet sukupuolittuvat, ja nyt he pyrkivät näihin tuloksiin vertaamalla saamaan selville, minkä ikäisenä sukupuolittuminen alkaa. Judith Delzell ja David Leppla (1992) toistivat Abelesin ja Porterin tutkimuksen samankaltaisena tarkastellessaan neljäsluokkalaisten soitinmieltyymiä tutkimussarjansa toisessa osassa. Tutkimukseen osallistui 526 lasta, joiden tuli tutkimuksessa valita kahdeksasta annetusta soittimesta ne, joita he soittaisivat mieluiten, toiseksi mieluiten ja vähiten mielusti. Lasten tuli myös perustella vastauksensa.

Abelesin ja Porterin (1978) tutkimuksessa selvisi, että pojat kiinnostuvat maskuliinisina pidetyistä soittimista jo päiväkotikässä ja jatkavat niiden suosimista viidennelle luokalle saakka. Tytöt sen sijaan valitsevat päiväkotikässä suosikkisoittimensa tasaisesti maskuliinisten ja feminiinisten soitinten joukosta, mutta heidän mieltymyksensä feminiinisinä pidettyjä soittimia kohtaan kasvaa ala-asteen aikana. Kuitenkin vielä viidennelläkin luokalla tytöt valikoivat lempisoittimensa laajemmasta feminiinisten ja maskuliinisten soitinten joukosta kuin pojat. Delzellin ja Lepplan (1992) tulokset tukevat Abelesin ja Porterin havaintoja. Heidän tutkimustulostensa mukaan poikien soitinmieltymykset ovat neljännellä luokalla hyvin rajattuja 51,7 prosentin soittaessa mieluiten rumpuja ja 31,5 prosentin saksofonia. Tyttöjen keskuudessa suosittuja soittimia oli useampia, ja niihin kuului sekä feminiinisinä että maskuliinisina pidettyjä soittimia, kuten huilu ja rummut. Yleisin syy soittimen mieltymiselle oli lasten vastausten perusteella sen ääni, ja yleisin syy soittimen epämieltymiselle oli soittamisen haastavuus.

Useisiin Yhdysvalloissa tehtyihin tutkimuksiin on sisällytetty samat soittimet, joita Abeles ja Porter (1978) käyttivät alkuperäisessä tutkimuksessaan, mikä tekee tutkimustuloksista helposti vertailtavia. Musiikinopetuskulttuurit Yhdysvalloissa ja Suomessa eroavat kuitenkin sen verran toisistaan, ettei täysin samojen soitinten sisällyttäminen tähän tutkimukseen ole mielekästä. Vaski- ja puupuhaltimet ovat yhdysvaltalaislapsille huomattavasti tutumpia kuin suomalaisille, sillä puhallinorkesterit ovat olennainen osa maan koulukulttuuria. Suomessa tutummat bändisoittimet, kuten kitara ja basso, sekä maamme yleisimmin soitettu soitin, piano (Kosonen 2001: 37), sen sijaan puuttuvat useista yhdysvaltalais tutkimuksista kokonaan.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että pojat kohtaavat soittimiin liittyviä sukupuolistereotyyppioita enemmän kuin tytöt (Delzell & Leppla 1992; Cramer ym. 2002; OECD 2015). Tästä esimerkkinä toimii Cramerin, Millionin ja Perreaultin tutkimus (2002), jossa korkeakouluopiskelijoiden tuli kuvailla heille esitettyjä soitin-soittaja-yhdistelmiä yhdeksän ennalta määritellyn ominaisuuden avulla. Opiskelijoiden tuli merkitä lomakkeeseen, kuinka paljon mikin ominaisuus esiintyi soitin-soittaja-yhdistelmässä asteikolla 1–5. Tuloksista selvisi, että maskuliinisten soitinten kohdalla soittajaa kuvailtiin usein johtavaksi (engl. *dominant/leadership*) ja aktiiviseksi soittajan sukupuolesta riippumatta, mutta silloin kun kyseessä oli feminiininen soitin, miehiä kuvailtiin huomattavasti vähemmän johtaviksi tai aktiivisiksi kuin naisia, jotka soittivat samaa soitinta.

Olen törmännyt Abelesin ja Porterin (1978) tutkimuksen ohella useisiin muihin tutkimuksiin, joissa osallistujia on pyydetty kertomaan, onko soitin maskuliininen vai feminiininen (Delzell & Leppla 1992: 96; Marshall & Shibasaki 2012). Tällainen kysymyksenasettelu on mielestäni johdatteleva ja saattaa pahimmillaan aiheuttaa tutkittaville soittimiin liittyviä sukupuoliassosiaatioita, joita näillä ei ollut ennestään. Delzellan ja Lepplan (1992) käyttämä kysymyksenasettelu ”Mitä soitinta soittaisit mieluiten?” tutkimussarjansa toisessa osassa sen sijaan on huomattavasti neutraalimpi. Haluan omalla kysymyksenasettelullani kohdistaa osallistujien ajatukset puhtaasti soitinten kiinnostavuuteen kysymällä ”Mikä soitin on mielestäsi kivoin/vähiten kiva?”. Pysin tällä kysymyksenasettelulla ehkäisemään käytännön seikkojen, kuten perheen rahatilanteen tai omien kykyjen, sekoittumista lapsen mielenkiintoon. Puhekielisellä muotoilulla varmistan, että kysymyksenasettelu on ymmärrettävä tutkimuksen nuorimmillekin osallistujille.

Suomessa soitinmieltymyksiä ja sukupuolta koskevaa tutkimusta on tehty jonkin verran. Erityisesti sukupuolelleen epätyypilliset soitin- ja genrevalinnat ovat kiinnostaneet suomalaistutkijoita: Laura Tuunanen (2015) tutki pro gradu -tutkielmassaan sukupuolelleen epätyypillisen soitinvalinnan tehneiden tietä harrastajista musiikin ammattilaisiksi; Sanna-Mari Savolainen (2016) tarkasteli rytmimusiikkia soittavien naisten instrumenttivalintaa ja soittamisen motivaatiota; Outi Koivisto (2004) tutki rockinstrumentteja soittavia naisia, ja Susanna Weber (2012) sekä Liina Aaltonen (2001) selvittivät bänditoiminnan merkitystä tytöille. Määrällistä tutkimusta aiheen parissa ei juurikaan ole Suomessa tehty, lukuun ottamatta Aaltosen työtä (2004) sekä omaa proseminarityötäni vuonna 2019, jossa tarkastelin soittajamäärien sukupuolittuneisuutta kahdessa suomalaisessa konservatoriossa.

Merkittävää tutkimusta sukupuolittuneiden musiikkikäytäntöjen parissa on Suomessa tehnyt musiikkitieteen professori Pirkko Moisala. Moisala (1999) keräsi 1990-luvun lopulla 57 Sibelius Akatemian ja Turun yliopiston opiskelijan musiikilliset elämäntarinat ja muodosti niiden pohjalta kuvan siitä, millaisena musiikilliset sukupuoliroolit ilmenevät Suomessa päiväkodista peruskoulun loppuun saakka. Moisala (1999: 3) aloittaa kuvailunsa lastentarhasta, jossa tyttöjen ja poikien erilaiset roolit näkyvät jo musiikkinäytelmien roolituksessa: tytöt esiintyvät enkeleinä tai keijuina poikien näytellessä karhuja tai paimenia. Kun Moisala (1999: 4) kuvailee lasten osallistumista musiikinopetukseen peruskoulussa, sama tarina toistuu luokkasteesta toiseen: tyttöjen odotetaan osallistuvan kiltisti suunniteltuun opetukseen, kuten laulamiseen tai nokkahuilujen soittamiseen, samalla kun poikia kannustetaan ja rohkaistaan

itsenäiseen toimintaan. Motivoidakseen poikia opettajat kannustavat heitä esimerkiksi kokeilemaan bändisoittimia tai perustamaan omia rockbändejä yläasteella. Läpi peruskoulun tyttöjen osallistumista opetukseen pidetään itsestäänselvyytenä, mutta pojat saavat erityiskiitosta aina, kun osoittavat kiinnostusta opetusta kohtaan.

Moisalan tulkinta tyttöjen ja poikien erilaisista musiikillisista rooleista saa tilastollista vahvistusta Liina Aaltosen (2001: 48–49) tutkimuksesta. Tutkimukseen osallistuneista 54 kahdeksaluokkalaisesta tytöstä yli puolet vastasi soittaneensa sähkökitaraa yläasteen aikana alle viisi kertaa tai ei lainkaan. Tutkimukseen osallistuneista 73 pojasta yli puolet taas kertoi soittaneensa sähkökitaraa yli viisi kertaa tai lähes jokaisella musiikintunnilla. Laulamista musiikintunneilla taas kertoi tekevänsä erittäin mielellään 70 % tytöistä mutta vain 2 % pojista. Aaltosen tutkimustulokset osoittavat konkreettisella tavalla, kuinka erilaisia tyttöjen ja poikien musiikintunneilla kerryttämät kokemukset todella ovat.

Se, mihin useat sukupuolieroja tarkastelevat tutkimukset ovat kohdistaneet katseensa, on tyttöjen ja poikien eritasoinen suoriutuminen matematiikassa. Vaikka tytöt panostavat keskimäärin poikia enemmän koulumenestykseen, pojat pärjäävät matemaattisissa kokeissa maailmanlaajuisesti tyttöjä paremmin (OECD 2015). Eräässä tutkimuksessa aasialaisamerikkalaistyöt suoriutuivat matematiikan kokeesta paremmin, kun heille kerrottiin, että kokeen tarkoitus oli tarkastella etnisyyden vaikutusta suoritukseen, mutta huonommin, kun kokeen tarkoituksiksi kerrottiin sukupuolten välisten eroavaisuuksien tutkiminen (Shih ym. 1999). Vaikkei tutkimus suoranaisesti liity omaan aiheeseeni, se osoittaa merkittävän syy-seuraussuhteen sukupuolen ja henkilökohtaisten pystyvyyskokemusten välillä: tytöt suoriutuvat huonommin luullessaan, että heitä verrataan poikiin. Tätä huomiota ei mielestäni ole syytä ohittaa millään alalla.

Uskon, että opettajat ovat tänä päivänä 90-lukua tietoisempia musiikillisiin käytäntöihin liittyvistä sukupuolistereotyyppiöistä, mutta tämä ei silti näy opetussuunnitelmissa vielä siinä mittakaavassa, kuin olisi tarpeellista. Vaikka tutkimukset ovat todistaneet musiikkiin liittyvien sukupuolistereotyyppiöiden syntyvän jo varhaislapsuudessa (Marshall & Shibazaki 2012), ja useat Moisalan (1999) tutkimuksessaan haastattelemat opiskelijat kertoivat jo päiväkodissa kohdanneensa sukupuolisyrijintää, perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (OPH 2014: 424) musiikin opetusta koskevista osioista maininta sukupuolittuneiden käytänteiden muuttamisesta löytyy vasta 7.–9. luokkia käsittelevästä osiosta.

On hyvä muistaa, että soitinten ohella myös musiikin harrastaminen ylipäättään on sukupuolittunut tyttöjen harrastukseksi. Siinä missä tyttöjä ohjataan aktiivisesti laulu- ja soittoharrastusten pariin, poikia kannustetaan muihin harrastuksiin, kuten urheiluun. Pojat kyllä kuuntelevat ja soittavat musiikkia mutta usein oma-aloitteisesti ja itsenäisesti oppien. Poikien vähäinen osuus musiikinopetuksessa johtaa siihen, että niitä harvoja poikia, jotka osallistuvat musiikin harjoittamiseen vapaaehtoisesti, motivoidaan enemmän kuin tyttöjä. Pojille tarjotaan esimerkiksi musiikin tunneilla ylimääräisiä virikkeitä ja kannustusta, siinä missä tyttöjen odotetaan kiltisti osallistuvan suunniteltuun opetukseen (Moisala 1999). Poikien kiinnostus musiikkiin ei näy musiikkiopistojen oppilasmäärissä, mutta työkentällä se näkyy: vaikka tytöt harrastavat lapsena enemmän musiikkia kuin pojat, musiikin ammattilaisista suurin osa on miehiä (Harrison & O'Neill 2002; Rimpilä 2017).

Poikien vähäinen mielenkiinnon osoittaminen ei tosin jää vain musiikintunteihin, vaan on todettu, että pojilla on yleisesti huonompi koulumotivaatio kuin tytöillä. Tytöt eivät ole yksiselitteisesti kiinnostuneita kaikesta koulunkäynnistä, vaan heidän kiinnostuksensa on oppiaine- ja yksilökohtaista – poikien koulumotivaation puute sen sijaan koskettaa kaikkea opiskelua ja on noteerattu maailmanlaajuisesti. (Martin 2004.) Poikien vähäinen kiinnostus koulunkäyntiä kohtaan johtaa siihen, että opettajien täytyy turvautua erilaisiin tapoihin motivoida heitä – esimerkiksi tarjoamalla tilaisuutta soittaa bändisoittimia, muiden oppilaiden osallistuessa laulamiseen.

Vaikka tasa-arvoisempaan päin ollaan toivottavasti jo menossa, soitinten sukupuolittuneisuus ilmenee edelleen vahvasti musiikkioppilaitosten soittajamäärissä (Salervo 2019). Aiheen parissa on edelleen tehtävä lisää niin laadullista kuin määrällistäkin tutkimusta, jotta kasvattajat tulevat tietoisemmiksi soitinten vahvasti sukupuolittuneesta luonteesta ja voivat ottaa sen huomioon opetusta suunnitellessaan.

3 Kyselyaineiston kerääminen

Tämän tutkimuksen aineistona toimii kysely, joka toteutettiin Meilahden ala-asteen koulun 2.–6. luokkien oppilailla tammikuussa 2021. Kyselyn vastausten pohjalta soitinten sukupuolittuneisuudesta muodostetaan samanlainen järjestys kuin Abeles ja Porter (1978) muodostivat tutkimuksessaan (ks. taulukko 1), sekä esitellään syitä, jotka minun ja vastaajien näkemysten mukaan ovat vaikuttaneet soitinmielityksiin. Seuraavissa alaluvuissa 3.1–3.3 esittelen kyselyn rakenteen, kohderyhmän sekä tutkimuksen eettisyyteen liittyvät näkökulmat.

3.1 Kysely

Kyselylomakkeessa (ks. liite) oppilaita pyydettiin asettamaan annetut seitsemän soitinta mieluisuusjärjestykseen mieluisimmasta (1.) vähiten mieluisaan (7.). Sen jälkeen oppilaita pyydettiin perustelemaan, miksi ensimmäiseksi valittu soitin on heistä mieluisin ja miksi viimeiseksi valittu soitin vähiten mieluisa. Ymmärrettävyyden vuoksi sanan ”mieluisa” tilalla käytettiin kysymyksenasettelussa sanaa ”kiva”.

Tutkimukseen sisällytetyt soittimet ovat basso, huilu, kitara, piano, rummut, trumpetti ja viulu. Valitsin soittimet perustuen niiden keskinäiseen erilaisuuteen ja yleisyyteen Suomessa. Piano, viulu ja huilu ovat Suomessa yleisiä yksilösoittimia, ja kitara, basso ja rummut taas yleisiä bändisoittimia. Trumpetti on tuttu orkesterisoitin, mutta listan soittimista luultavasti monille vierain – halusin kuitenkin sisällyttää kyselyyn myös yhden vaskisoittimen nähdäkseni, kuinka se sijoittuu sukupuolittuneisuusjanalla. Erilaisuuden ja yleisyyden lisäksi otin siis huomioon myös sen, kuinka soittimet ovat aiemmissa tutkimuksissa sukupuolittuneet ja että mukana on sekä feminiiniseksi että maskuliiniseksi miellettyjä soittimia.

Ennen kyselyn alkua osallistujille näytettiin noin kymmenen sekunnin ääni- ja kuvanäyte jokaisesta kyselyssä esiintyvistä soittimista. Näin varmistettiin, että vastaajilla oli ennen kyselyn aloittamista jonkinlaiset ennakkotiedot kaikista kyselyn soittimista. Pysin löytämään tai luomaan ääninäytteitä, joissa instrumentti soi mahdollisimman luonnollisesti ja sille ominaiseen tyyliin. Kuvissa soittimet esiintyivät yksin, ilman soittajia. Näin pyrin välttämään soittajista aiheutuvia sukupuoliassosiaatioita. Tarkkaan ottaen ääni- ja kuvanäytteissä nähtiin pianon, trumpetin ja viulun lisäksi sähköbasso, poikkihuilu, akustinen kitara ja rumpusetti,

mutta niistä käytettiin sekä videolla että lomakkeessa niiden yksinkertaistettuja nimiä basso, huilu, kitara ja rummut. Valitsin näytteisiin akustisen kitaran sähkökitaran sijaan, koska halusin, että kitaran voi yhdistää bändisoiton ohella esimerkiksi klassiseen kitaransoittoon ja säestämiseen. Sähköbasson taas valitsin kontrabasson sijaan siksi, että uskoin sen olevan oppilaille tutumpi niin käytännössä kuin ulkonäöllisestikin.

Soitinten luonteenomaisella soittotyylillä ja nimien yksinkertaistamisella pyrittiin ennen kaikkea kyselyn selkeyteen. On kuitenkin huomioitava, että myös videolle valituilla kuvilla ja äänillä on voinut olla vaikutusta kyselyn vastauksiin erityisesti siinä tapauksessa, että kyseinen soitin ei ollut vastaajalle entuudestaan tuttu. Kuten kerron myöhemmin luvussa 4.2.6, osa vastaajista kommentoi kyselyn soittimia muun muassa huomauttamalla, ettei oma lempisoitin löydy kyselystä tai että olisi vastannut eri tavoin, mikäli kyselyssä olisi ollut sähkökitara akustisen kitaran sijaan. Kyselyyn valituilla soittimilla ja näiden variaatioilla siis todellakin on väliä lopputuloksen kannalta.

Jotta päätelmiä sukupuolten ja eri ikäryhmien välillä voidaan tässä tutkimuksessa esittää, oppilaita pyydettiin myös merkitsemään lomakkeeseen oma sukupuolensa sekä luokka-asteensa annettuja vaihtoehtoja hyödyntäen. Vaihtoehtoja sukupuolen ilmentämiseen oli neljä: tyttö, poika, muu sekä ”en halua kertoa”. Vaikka tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti soitinten kahtiajakautumiseen feminiinisiin ja maskuliinisiin soittimiin, katsoin välttämättömäksi tarjota osallistujille mahdollisuuden asettua tyttö–poika-jaottelun ulkopuolelle valitsemalla vaihtoehdon ”muu” tai jättämällä sukupuolensa kertomatta. ”Muu” tai ”en halua sanoa” -vaihtoehdon valinneiden antamia pisteitä ei ole otettu huomioon luvussa 4.1 kun tarkastellaan soitinten järjestymistä feminiininen–maskuliininen-akselille, mutta heidän sanalliset perustelunsa huomioitu kappaleessa 4.2. Sanallisia perusteluja ei ole eritelty tilastoissa sukupuolen mukaan, mutta esitän silti tekstissä satunnaisia sukupuoleen liittyviä huomioita, joita tein käydessäni vastauksia läpi.

3.2 Kohderyhmä

Kyselyyn osallistui 217 Meilahden ala-asteen koulun 2.–6. luokkien oppilasta. Sekä koulu että kyselyssä mukana olleet luokat valikoituivat tutkimuksen kohderyhmäksi sillä perusteella, että niitä opetti minulle tuttu musiikinopettaja, joka lupautui auttamaan kyselyn teettämisessä.

Kyselyn teettämishetkellä Suomessa vallinneen koronaviruspandemian vuoksi kouluihin ei päästetty ulkopuolisia henkilöitä, minkä vuoksi en itse voinut teettää kyselyä, vaan koulun musiikinopettaja Jutta-Maija Joelsson teetti kyselyn antamieni ohjeiden pohjalta.

Tutkimuksen otos, 217 vastaajaa, valikoitui satunnaisotannalla tutkimuksen perusjoukosta, 347 mahdollisesta vastaajasta. Perusjoukolla tarkoitetaan tässä tapauksessa sitä oppilasmäärää, joka minua avustaneella musiikinopettajalla oli opetettavanaan Meilahden ala-asteen koulussa tammikuussa 2021. Tutkimuksen otoksen muodostivat lopulta ne oppilaat, jotka olivat paikalla musiikintunnilla kyselyn teettämisviikolla ja joilta oli saatu huoltajan kirjallinen suostumus osallistumiseen.

Taulukossa 2 on esitetty kyselyn osallistujien ikä- ja sukupuolijakauma. ”Muu”- ja ”en halua sanoa” -vaihtoehdon valinneiden määrää ei ole ilmoitettu luokka-asteittain vastaajien yksityisyyden suojelemiseksi. Kolmannella luokalla tyttöjä on vain kahdeksan, mikä on huomattavasti vähemmän kuin tyttöjä tai poikia muilla luokilla. Tämä on hyvä ottaa huomioon tarkasteltaessa luokka-asteiden välisiä eroja soitinten pisteytyksessä kappaleessa 4.1.

	Tyttyjä	Poikia	Muu/en halua sanoa	Yhteensä
2. lk	23	18		41
3. lk	8	21		29
4. lk	29	14		43
5. lk	34	27		61
6. lk	18	19		37
Yhteensä	112	99	6	217

Taulukko 2: Kyselyn vastaajien sukupuoli- ja ikäjakauma

Kyselyn teettämishetkellä Meilahden ala-asteen koulun musiikinluokasta löytyi tutkimuksessa käytetyistä soittimista (sähkö-)rummut, piano, kitaroita ja bassoja. Rumpuihin ja pianoon oppilaat tutustuvat koulun musiikinopettajan johdolla jo toiselta luokalta lähtien, ja basso tulee mukaan opetukseen kolmannella luokalla. Kitaraa käytetään opetuksessa vain bassonomaisesti yksittäisiä ääniä näppäillen, sillä opettaja on katsonut soitujen soittamisen turhan haastavaksi ala-asteikäisille lapsille. Opettaja on neuvonut sointuotteiden kanssa vain niitä yksittäisiä

oppilaita, jotka ovat halunneet ”ottaa haasteen vastaan”. Huiluja, viuluja tai trumpetteja koulusta ei löydy. (Joelsson h2021.)

3.3 Tietoturva

Kaikkiin tutkimuksiin, joissa käsitellään kasvatuksen ja koulutuksen toimialan oppilaita, opiskelijoita tai opettajia koskevia tietoja, tulee Helsingissä hakea lupa Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta. Lupa tälle tutkimukselle myönnettiin joulukuussa 2020, ja kysely toteutettiin tammikuussa 2021. Koska tutkimuksen osallistujat ovat alle 15-vuotiaita, heidän huoltajiltaan vaadittiin kirjallinen suostumus huollettavan osallistumisesta tutkimukseen. Kyselyyn osallistuivat vain ne oppilaat, jotka olivat kyselyn tekemiseen mennessä palauttaneet huoltajansa allekirjoittaman suostumusasiakirjan.

Suostumusasiakirjat sekä kyselyn vastauslomakkeet on tutkimusluvan ehtojen mukaisesti hävitetty. Lomakkeiden pohjalta kootut tilastot ovat tutkijan hallussa. Tilastoista ei pysty erittelemään yksittäisiä vastaajia.

4 Soitinmieltymykset Meilahden ala-asteen koulussa

Tässä luvussa käyn läpi tutkimuksen tulokset. Esittelen, kuinka soitinmieltymykset ovat sukupuolittuneet Meilahden ala-asteen koulun luokilla 2.–6., millaisia perusteluja oppilaat ovat esittäneet valinnoilleen mieluisimmaksi ja vähiten mieluisaksi soittimeksi sekä muita syitä, jotka ovat mahdollisesti vaikuttaneet soitinmieltyymysten muodostumiseen.

Alaluvussa 4.1 esittelen oppilaiden soittimille antamat pisteet sekä niiden pohjalta muodostetun järjestyksen, johon soittimet asettuivat feminiinisimmästä maskuliinisimpaan. Tämän jälkeen tarkastelen soitinmieltymyksiä ja niiden sukupuolittumista eri ikäryhmien välillä. Alaluvussa 4.2 käyn teemoittain läpi perustelut, joita oppilaat esittivät kyselyn ensimmäisessä osassa (ks. liite) tekemilleen valinnoille. Viimeisessä alaluvussa 4.3 tarkastelen sellaisia syitä, jotka eivät suoraan ilmene osallistujien antamista perusteluista mutta jotka ovat silti mahdollisesti vaikuttaneet annettuihin pisteisiin. Perusteluja ei ole eroteltu sukupuolen tai iän mukaan, mutta nostan silti tekstissä esille joitain sukupuoleen liittyviä huomioita, joita tein tarkastellessani vastauksia.

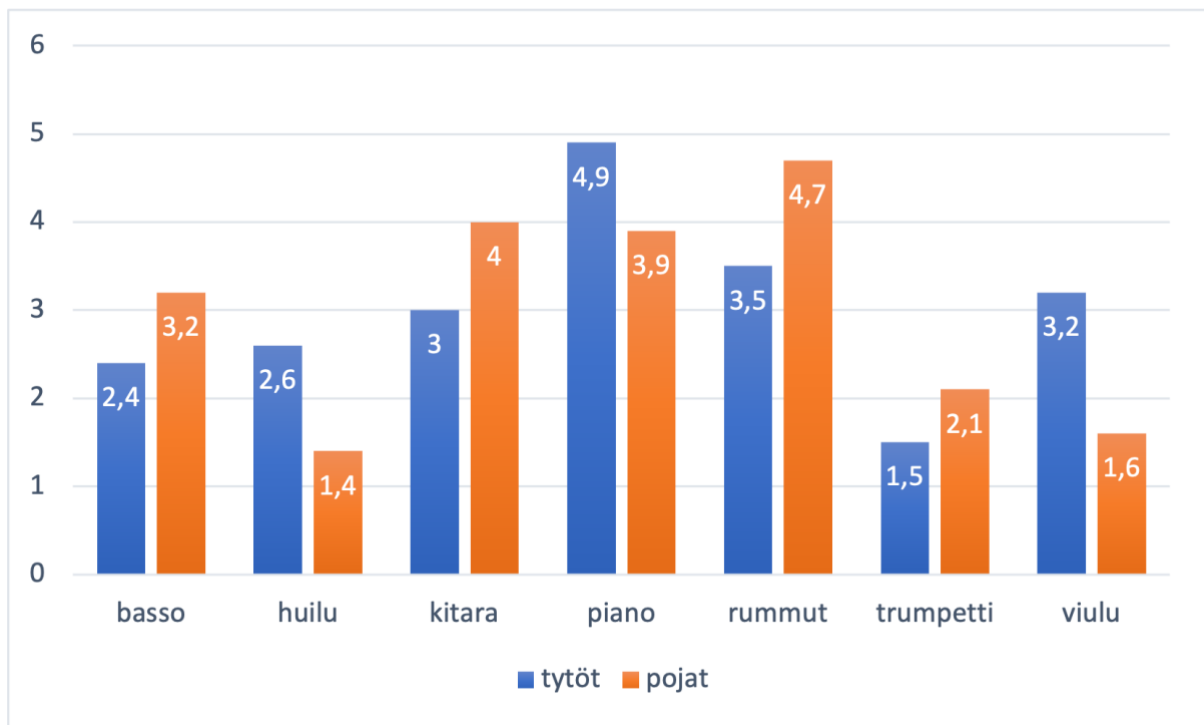
4.1 Sukupuolittuneisuus

Taulukossa 3 on esitetty järjestys, johon soittimet asettuvat feminiinisimmästä maskuliinisimpaan kyselyssä annettujen pisteiden perusteella. Kuten Abelesin ja Porterin (1978) tutkimustuloksissa, viulu ja huilu ovat järjestyksessä kaksi feminiinisintä soitinta, trumpetti keskivaiheilla ja rummut maskuliinisin. Muut Abelesin ja Porterin tutkimuksessa esiintyneet soittimet eivät esiinny tässä tutkimuksessa, eivätkä basso, kitara ja piano esiinny heidän tutkimuksessaan.

Feminiinisin				Maskuliinisin		
Viulu	Huilu	Piano	Trumpetti	Basso	Kitara	Rummut

Taulukko 3: Soitinten järjestys feminiinisimmästä maskuliinisimpaan

Taulukossa 4 on esitetty keskiarvot soitinten saamista pisteistä. Soittimet pisteytettiin kyselyssä niin, että mieluisin soitin sai pienimmän arvon ja epämieluisin soitin suurimman arvon. Havainnollisuuden vuoksi esitän ja käsittelen pisteitä tässä tutkimuksessa kuitenkin päinvastaisesti, eli mitä suuremman arvon soitin saa, sitä mieluisempi se oli vastaajien keskuudessa.

Taulukko 4: Keskiarvot soitinten saamista pisteistä. Maksimi pistemäärä 7.

Tytöiltä ja pojilta keskimäärin eniten pisteitä saivat piano, rummut ja kitara tässä järjestyksessä. Tytöiltä piano keräsi selkeästi eniten, keskimäärin 4,9, pistettä. Loput tyttöjen antamista pisteistä jakautuivat melko tasaisesti bassolle, huilulle, kitaralle, viululle ja rummuille, joiden pisteiden keskiarvot sijoittuvat välille 2,4–3,5. Huomattavasti vähemmän pisteitä, 1,5, tytöiltä sai trumpetti. Siinä missä tyttöjen pisteet asettuvat pääosin 3 pisteen tuntumaan, poikien pisteissä on nähtävissä selkeä kahtiajako enemmän ja vähemmän pisteitä saaneisiin soittimiin: rumpu sai pojilta keskimäärin 4,7 pistettä, basso 3,2 pistettä, ja kitara ja piano asettuvat niiden väliin 4 pisteen läheisyyteen. Huomattavasti vähemmän pisteitä pojilta saivat huilu, viulu ja trumpetti, joiden pisteet sijoittuvat välille 1,4–2,1.

Tarkastelemalla rinnakkain taulukoita 3 ja 4 huomataan, ettei soitinten sukupuolittuneisuusjärjestys suoraan kerro, mistä soittimista tytöt ja pojat pitävät eniten: vaikka rummut on soittimista kaikkein maskuliinisin (ks. taulukko 3), se on myös tyttöjen toiseksi mieluisin soitin heti pianon jälkeen (ks. taulukko 4). Sama ilmiö toistuu janan toisessa päässä: vaikka viulu ja huilu näyttävät taulukossa 3 tutkimuksen feminiinisimpinä soittimina, huilu on tyttöjen pisteytyksessä (ks. taulukko 4) vasta viidenneksi suosituin, ja viulu jaetulla kolmannella sijalla kitaran kanssa.

Kun tarkastellaan poikien saraketta taulukossa 4, huomataan, että järjestys poikien mieluisimmasta soittimesta vähiten mieluisaan on lähes sama kuin soitinten sukupuolittuneisuusjärjestys maskuliinisimmasta feminiinisimpään (ks. taulukko 3). Tyttöjen järjestys mieluisimmasta vähiten mieluisaan taas ei juurikaan korreloi taulukon 3 järjestyksen kanssa.

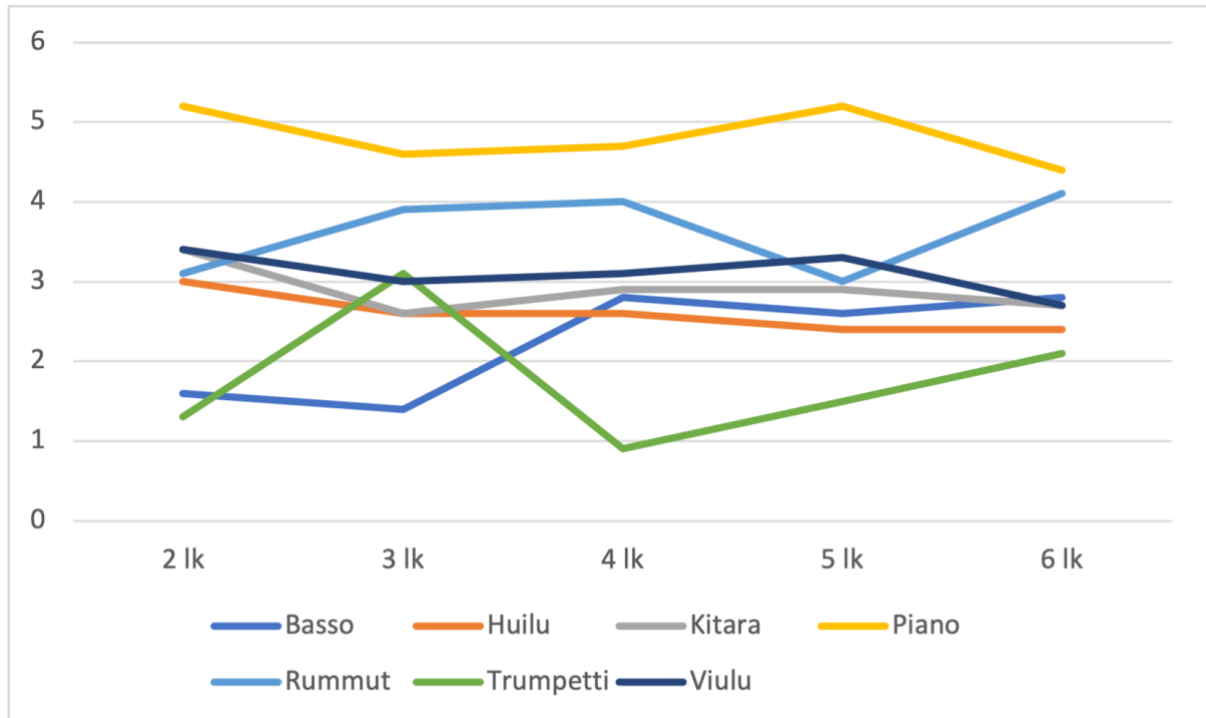
Mistä tämä kertoo? Taulukosta 4 näemme, että poikien pisteyttäminä soittimet jakaantuvat karkeasti miellyttäviin (rummut, kitara, piano ja basso) ja vähemmän miellyttäviin soittimiin (trumpetti, viulu ja huilu). Jos tyttöjen pisteistä jätetään huomiotta niiden ääripäät, eli eniten pisteitä saanut piano ja vähiten pisteitä saanut trumpetti, huomataan, että muiden soitinten pisteet sijoittuvat hyvin lähelle toisiaan 3 pisteen tuntumaan. Poikien eri soittimille antamien pisteiden keskihajonta on siis suurempi kuin tyttöjen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että pojat ovat tyttöjä yksimielisempiä siitä, mitkä soittimet ovat kivoja ja mitkä eivät. Poikien antamien suurten ja pienten pistemäärien jakautuminen säännönmukaisesti tietyille soittimille aiheuttaa sen, että poikien pisteillä on suurempi vaikutus soitinten sukupuolittuneisuusjärjestykseen kuin tyttöjen tasaisemmin jakautuvilla pisteillä. Tyttöjen pisteistä suurin vaikutus sukupuolittuneisuusjärjestykseen on pianolla, joka pomppaa tyttöjen antamien pisteiden vuoksi lähemmäs janan feminiinistä päätyä, vaikka piano on poikien keskuudessa lähes yhtä suosittu kuin toiseksi eniten pisteitä kerännyt kitara. Trumpetti on saanut tytöiltä huomattavan vähän pisteitä verrattuna muihin soittimiin mutta sijoittuu taulukossa 3 janan keskivaiheille, koska pojatkin ovat pisteyttäneet sen matalalle.

Vaikka poikien pisteet ovat keskimäärin yhteneväisempiä kuin tyttöjen, soitinkohtaisesti yhteneväisin pisteytys löytyy tyttöjen kohdalta. Tyttöjen pianolle antamien pisteiden keskihajonta on 1,4, eli tyttöjen antamat pisteet sijoittuvat keskimäärin 1,4 pisteen päähän niiden keskiarvosta 4,9. Pojilta eniten pisteitä saaneen soittimen eli rumpujen keskihajonta taas

on 1,6. Vaikka pojat ovat olleet keskimäärin yhteneväisempiä vastauksissaan, heiltä eniten pisteitä saanut soitin, rummut, on kuitenkin saanut osalta vastaajista myös matalia pistemääriä – tytöt sen sijaan ovat antaneet pianolle pääosin vain suuria pistemääriä.

Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että pojat kohtaavat enemmän soittimiin liittyviä sukupuolistereotyyppioita kuin tytöt (Delzell & Leppla 1992; Cramer ym. 2002). Tämä näyttäytyy muun muassa niin, että pojat valitsevat suosikkisoittimensa huomattavasti kapeammalta alueelta kuin tytöt, jotka valikoivat lempisoittimensa laajemmin feminiinisten ja maskuliinisten soitinten joukosta (Abeles & Porter 1978). Taulukossa 4 näkyvästä poikien enimmäispistemäärien selkeästä jakautumisesta maskuliinisille soittimille voidaan päätellä, että edellä mainitut löydökset pitävät paikkansa myös tässä tutkimuksessa.

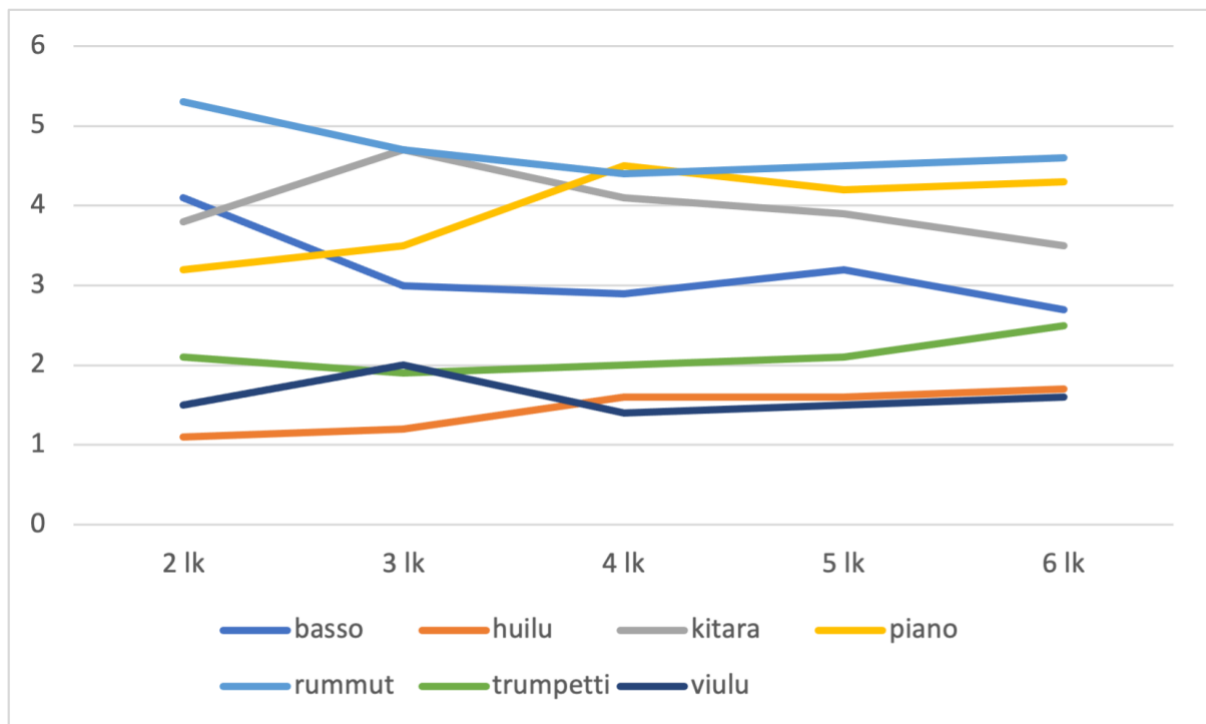
Seuraavaksi esittelen tyttöjen ja poikien antamat pisteet luokka-asteittain ja tarkastelen, onko soitinmieltyymysten sukupuolittuneisuudessa havaittavissa eroja eri ikäryhmien välillä. Käsittelen ensin tyttöjen antamat pisteet: taulukossa 5 on esitetty keskiarvot tyttöjen soittimille antamista pisteistä. Suurin mahdollinen pistemäärä on seitsemän.

Taulukko 5: Tyttöjen antamien pisteiden keskiarvot ikäryhmittäin. Maksimipistemäärä 7.

Eniten ikäryhmien välistä hajontaa tyttöjen pisteissä on nähtävissä trumpetin kohdalla, jonka pisteet nousevat ensin kakkosluokkalaisten antamista 1,3 pisteestä kolmasluokkalaisten antamiin 3,1 pisteeseen ja tipahtavat sitten takaisin alas neljäsluokkalaisten antaessa trumpetilte keskimäärin vain 0,9 pistettä. Kolmannella luokalla on vain kahdeksan tyttöä, minkä vuoksi yhden vastaajan pisteillä on suurempi merkitys – tämä saattaa osin selittää kolmasluokkalaisten trumpetilte antamat poikkeavan korkeat pisteet. Kuudennelle luokalle tultaessa trumpetin suosio on kasvanut takaisin 2 pisteen paikkeille. Toisen ja kolmannen luokan oppilaat ovat pisteyttäneet basson 1,5 pisteen läheisyyteen mutta sen suosio kasvaa kolmannella luokalla 3 pisteen tuntumaan ja pysyy siinä kuudennelle luokalle asti. Pianon ja rumpujen kohdalla näkyy peilikuvamaista muutosta: piano pisteytettiin kolmas-, neljäs- ja kuudesluokkalaisten toimesta lähelle 4,5 pistettä, kakkos- ja viidesluokkalaisten sijoittaessa sen korkeammalle 5,2 pisteeseen. Basso taas sai enemmän suosiota kolmas-, neljäs- ja kuudesluokkalaisilta sijoittuen näiden pisteissä 4 pisteen läheisyyteen, mutta kakkos- ja viidesluokkalaisten pisteissä se jäi 3 pisteen tuntumaan. Huilun, kitaran ja viulun pisteet muodostavat suorahkot käyrät 2,4 ja 3,4 pisteiden välille. Niiden keskinäinen järjestys pysyy samana viulun pysyessä kolmikron suosituimpana ja huilun vähiten suosittuna soittimena. Nopeita ikäryhmien välisiä muutoksia edellä mainittujen soitinten kohdalla ei tapahdu, mutta huilun ja viulun suosio laskee toiselta luokalta kuudennelle luokalle tultaessa 0,6–0,8 pisteen verran.

Poikien antamat pisteet taulukossa 6 ovat jo ensinäkemällä selkeästi yhteneväisempiä kuin tyttöjen. Taulukosta näkyy, kuinka eniten ja vähiten pisteitä saaneiden soitinten käyrät ovat ensin kaukana toisistaan, mutta lähestyvät toisiaan neljännelle luokalle tultaessa ja pysyvät lähekkäin siitä eteenpäin: toisella luokalla soitinten saamien pisteiden keskiarvot sijoittuvat välille 1,1–5,3 kun taas kuudennella luokalla väli on kaventunut 1,7–4,6:een. Pisteiden keskihajonta siis pienenee iän myötä.

Taulukko 6: Poikien antamien pisteiden keskiarvot ikäryhmittäin. Maksimipistemäärä 7.

Rummut pysyy poikien lempisoittimena lähes koko ala-asteen ajan – ainoastaan piano ylittää sen suosion 0,1 pisteellä neljännellä luokalla. Kakkosluokkalaisten antamien 5,3 pisteen jälkeen rummut laskee 4,5 pisteen läheisyyteen, missä se pysyy kuudennelle luokalle saakka. Alaspäistä liikettä tapahtuu myös kitaran ja basson käyrissä: kitaran suosio on korkeimmillaan kolmannella luokalla, minkä jälkeen soittimen käyrä laskee tasaisesti kuudesluokkalaisten antamiin 3,5 pisteeseen. Basso aloittaa kakkosluokkalaisten pisteissä hieman 4 pisteen yläpuolelta laskeutuen sitten 3 pisteen tuntumaan ja kuudennella luokalla edelleen 2,7:ään. Piano nousee kakkosluokkalaisten antamista 3,2 pisteestä neljännellä luokalla 4,5 pisteen lähelle pysyen silti rumpujen alapuolella viidennellä ja kuudennella luokalla. Viulun pidettävyydessä tapahtuu 0,6 pisteen verran vaihtelua toisen ja kuudennen luokan välissä, mutta se palaa kuudennella luokalla samaan noin 1,5 pisteeseen, josta aloittikin. Huilun suosio nousee ala-asteen aikana tasaisesti 1,1 pisteestä 1,7 pisteeseen. Trumpetin pistemäärät pysyvät 2 pisteen tuntumassa viidennelle luokalle saakka, minkä jälkeen ne nousevat 2,5:een.

Suurimmat ikäryhmien väliset muutokset pisteytyksessä tapahtuvat poikien kohdalla toisen ja neljännen luokan välissä, minkä jälkeen soitinten mieluisuusjärjestys säilyy muuttumattomana. Viidennelle luokalle asti jatkunut selkeä jako korkeita ja matalia pisteitä saaneisiin soittimiin vaikuttaisi kuitenkin hälvenevän kuudennelle luokalle tultaessa: vaikka mieluisuusjärjestys on

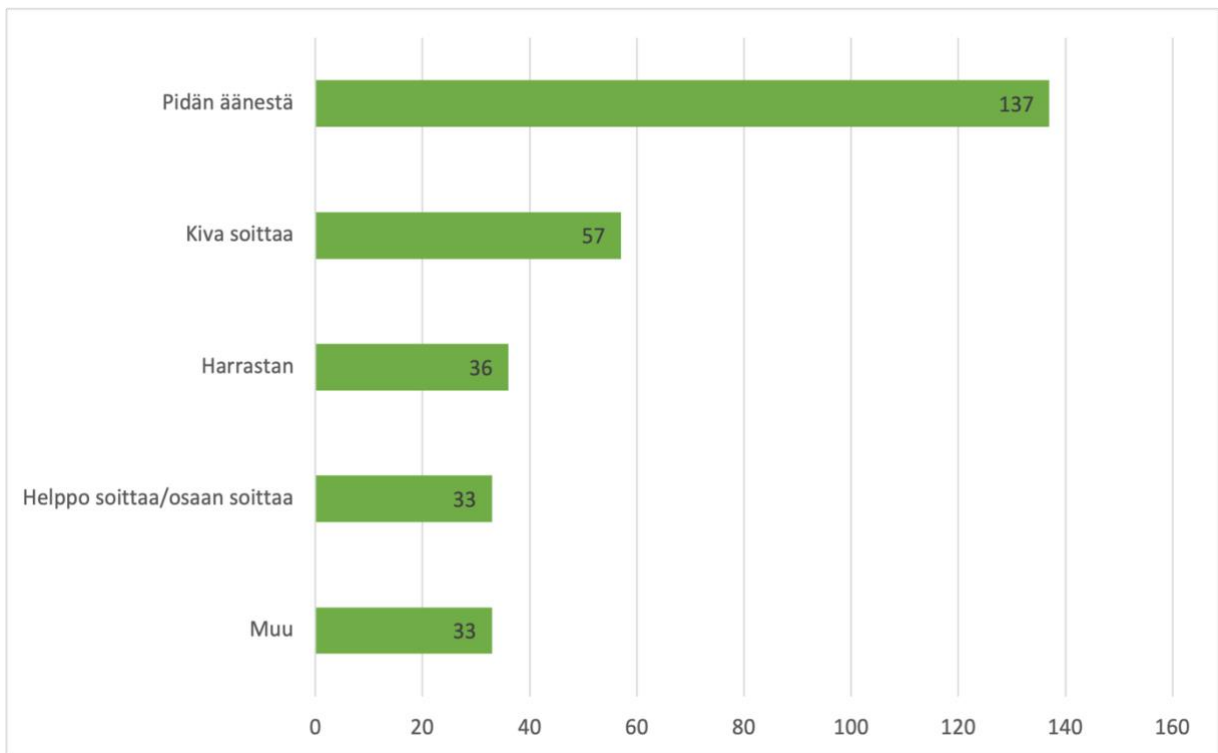
edelleen sama kuin neljännellä ja viidennellä luokalla, soitinten pisteet asettuvat nyt tasaisten välimatkojen päähän toisistaan. Tulevaisuudessa olisi kiinnostavaa toteuttaa kysely myös yläasteikäisillä lapsilla, jotta nähtäisiin, muuttaako piste-erojen tasaantuminen lopulta myös soitinten sukupuolittuneisuusjärjestystä.

Sekä poikien että tyttöjen antamissa pisteissä (taulukko 5 & 6) on nähtävissä hienoista iän myötä tapahtuvaa sukupuolittuneisuuden lievenemistä: feminiinisten soitinten, kuten pianon ja huilun, käyrät osoittavat tytöillä hienoisesti alas- ja pojilla ylöspäin, siinä missä maskuliinisten soitinten, kuten basson ja rumpujen, käyrät osoittavat tytöillä ylös- ja pojilla alaspäin. Aiemmin on esitetty, että poikien kiinnostus maskuliinisia soittimia kohtaan pysyy samana päiväkodista ala-asteen loppuun ja että tyttöjen kiinnostus feminiinisiä soittimia kohtaan kasvaa ala-asteen aikana (Abeles & Porter 1978: 74). Tämän tutkimuksen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että soitinten sukupuolittuneisuudessa tapahtuu lievenemistä ala-asteen aikana.

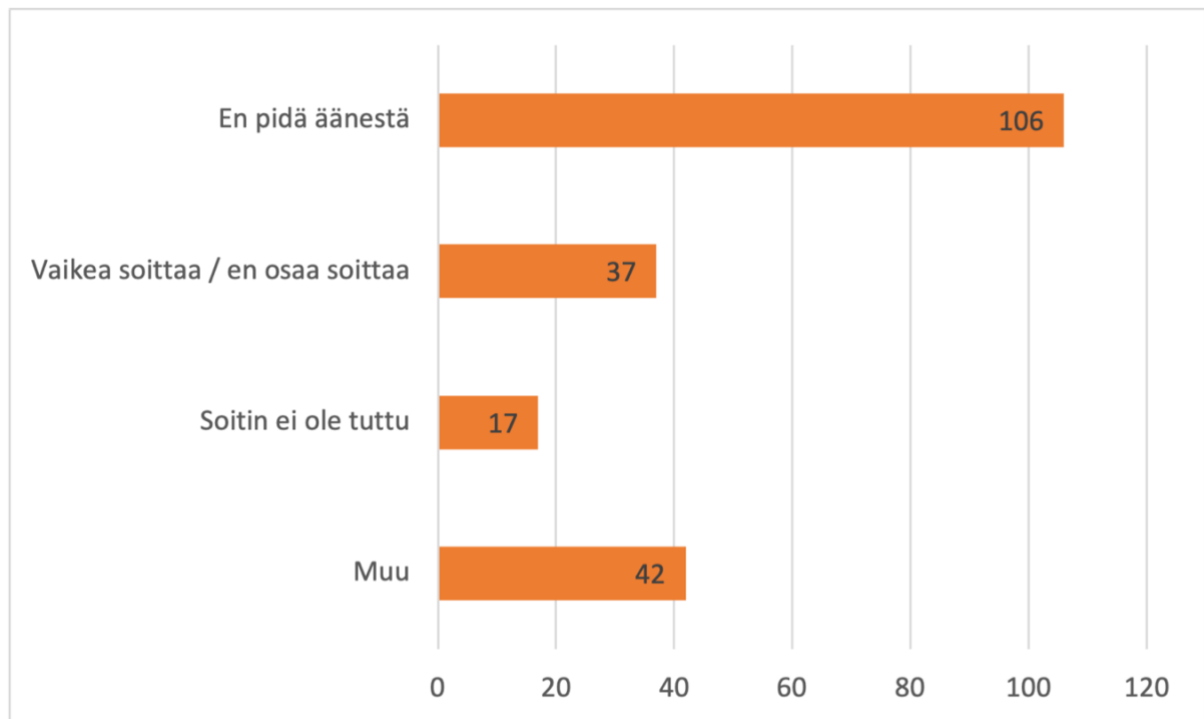
4.2 Vastaaajien perustelut mieltymyksilleen

Tässä luvussa esittelen teemoittain syyt, joilla vastaajat perustelivat soitinmieltymyksiään kyselyn jälkimmäisessä osassa (ks. liite). Taulukoissa 7 ja 8 näkyvät ne perustelut, jotka esiintyivät osallistujien vastauksissa vähintään kymmenen kertaa. Syyt, jotka esiintyivät vastauksissa alle kymmenen kertaa, on sisällytetty osioon ”muu”. Perusteluja ei ole eritelty sukupuolen tai luokka-asteen mukaan vaan taulukoihin on sisällytetty kaikki kyselyssä esitetyt perustelut. Osa vastaajista on perustellut pisteytystään useilla eri tekijöillä, ja vastaavasti osa ei antanut lainkaan perusteita. Vastausten määrä ei siis ole verrannollinen vastaajien määrään.

Seuraavissa alaluvuissa 4.2.1–4.2.3 esittelen teemoittain oppilaiden yleisimmät perustelut sille, miksi jokin soitin miellyttää tai ei miellytä heitä. Alaluvussa 4.2.4 esittelen vielä lyhyesti kaikki ne syyt, jotka esiintyivät osallistujien vastauksissa 1–9 kertaa ja sisältyvät taulukoissa 7 ja 8 osioon ”muu”.

Taulukko 7: Perustelut miellyttävimmälle soittimelle

Taulukko 8: Perustelut vähiten miellyttävälle soittimelle

4.2.1 Ääni

Selvästi merkittävin soitinmieltymyksiin vaikuttava tekijä oli vastausten perusteella soittimen ääni, joka mainittiin vaikuttavana tekijänä yli puolissa kivoimman soittimen perusteluissa (ks. taulukko 7) sekä noin puolissa vähiten kivan soittimen perusteluissa (ks. taulukko 8).

Mieluisaan ääneen liittyvät perustelut oli usein muotoiltu niin, että vastaaja yksinkertaisesti ”tykkää” tai ”pitää” soittimen äänestä. Muita miellyttävää ääntä kuvailevia sanoja olivat muun muassa ihana, mukava, hauska, kaunis, hieno ja hyvä. Epämiellyttävää ääntä kuvailtiin huomattavasti yksityiskohtaisemmin kuin miellyttävää ääntä: muun muassa äänenkorkeus, -voimakkuus ja -väri saivat huomioita osakseen.

Edellä mainituista liian korkea ääni toistui vastauksissa sekä tyttöjen että poikien toimesta eniten – erityisesti pojat vaikuttivat vierastavan korkeaäänisiä soittimia. Epämiellyttävän korkeita ääniä kuvailtiin muun muassa termein ”kimeä”, ”kirkuva” ja ”vinkuva”. Myös äänen liiallinen mataluus esiintyi vastauksissa useasti sekä tyttöjen että poikien toimesta, mutta enemmän tyttöjen. Eräs äänenväriin liittyvä ominaisuus, jota vastaaja kuvaili epämiellyttäväksi, oli huilun ”värisevä” ääni. Huomio liittyy uskoakseni huilun ääninäytteessä kuultuun pitkään vibratoääneen.

Kovaa ääntä pidettiin huonona ominaisuutena sekä tyttöjen että poikien toimesta, mutta osa pojista perusteli sillä myös soittimen miellyttävyyttä. Poikien mieltymystä koviin ääniin on perusteltu jo varhaisiässä ilmenevällä luonteenpiirteillä: siinä missä tyttölapsat kavahtavat kovia ääniä, kuten imurin käynnistämistä, poikien on huomattu hakeutuvan usein kovia ääniä kohti. Myös iän myötä kehittyvä ymmärrys rockin maskuliinisuudesta saattaa johdatella poikia pitämään kovista ja säännöllisinä toistuvista äänistä, kuten rumpujen paukkeesta. (Sinkkonen 2012.)

4.2.2 Soittotapa

Viidessäkymmenessäseitsemässä vastauksessa soittimen miellyttävyyttä perusteltiin sillä, että vastaajaa nauttii kyseisen soittimen soittamisesta. Usein perustelu oli yksinkertainen toteamus, että soitinta on ”kiva soittaa”. Iso osa vastauksista liittyi kuitenkin soittimen monipuolisuuteen,

kuten ohjelmistomahdollisuuksien laajuuteen, soittimen kykyyn tuottaa useita ääniä yhtäaikaaisesti tai mahdollisuuteen soittaa soitinta joko yksin tai ryhmässä.

Erityisesti kitarasta ja pianosta pitäneet lapset kehuivat soitinten monipuolisuutta. Osaa soittimista, kuten huilua ja bassoa, taas kutsuttiin liian yksipuolisiksi sen vuoksi, ettei niillä oppilaiden mukaan voi soittaa kuin yhtä ääntä kerrallaan. Moni piti soittimen vahvuutena myös sitä, että sillä voi soittaa ja harjoitella yksin, ei vain osana bändiä – esimerkiksi bassoa kuvailtiin usein tylsäksi sen vuoksi, että bassoa ei joidenkin vastaajien mielestä voi soittaa yksin.

Soittimen mahdollistama äänenvoimakkuus näkyi myös soittotapaa koskevissa kommentteissa: erityisesti pojat kertoivat nauttivansa siitä, että pääsevät tuottamaan soittaessaan kovaa ääntä esimerkiksi ”paukuttamalla” rumpuja.

4.2.3 Vaikeustaso

Soittimen vaikeustaso tuli vastauksissa esiin useammin silloin, kun kyseessä oli viimeiseksi sijoitettu soitin (ks. taulukko 8) mutta myös soittimen helppous sai mainintoja (ks. taulukko 7): oma osaaminen tai soittimen helppous mainittiin yhteensä 33 vastauksessa, kun vastaaja perusteli soittimen miellyttävyyttä. Pojat kertoivat osaamisestaan tai nimittivät soitinta helpoksi tyttöjä herkemmin: 20 edellä mainituista vastauksista tuli pojilta ja 13 tytöiltä. Tutkimuksen on todettu, että pojat ovat usein itsevarmempia osaamisestaan kuin tytöt (OECD 2015). Tämä epävarmuus saattaa näyttäytyä soitinten kohdalla niin, että tytöt eivät yhtä herkästi kuvaile olevansa taitavia tai kehuskele soittamisen helppoudella.

Kommentit soittimen vaikeustasosta olivat vahvasti soitinsidonnaisia: kitaraa ja viulua kuvailtiin useimmiten vaikeiksi, ja pianoa ja rumpuja helpoiksi. Koulun musiikin opettaja kertoi itsekin huomanneensa kitaran olevan lapsille vaikea soitin, eikä kitara siksi kuulu musiikintuntien vakiokalustoon muuten kuin bassonomaisesti näppäillen (Joelsson h2021). Kitaran kohdalla suurin osa positiivisista kommentteista keskittyikin soittimen miellyttävään ääneen tai oppilaan toiveeseen oppia soittamaan sitä.

Vaikka soittimen vaikeutta pidettiin lähes poikkeuksetta huonona ominaisuutena, yksi vastaaja kommentoi soittimen olevan hänelle mieluisa sen vuoksi, että soittimesta ”saa haastetta”.

4.2.4 Harrastuneisuus

Kolmekymmentäkuusi oppilasta perusteli soittimen miellyttävyyttä sillä, että he harrastavat itse sen soittamista. Ainoastaan yhdessä vastauksessa oma harrastussoitin oli sijoitettu pisteissä viimeiseksi, perusteluna se, ettei vastaaja pidä soittamisen harjoittelusta. Myös eräässä toisessa vastauspaperissa vastaaja oli ympyröinyt soittamansa soittimen ja ilmoittanut sijoittaneensa sen viidenneksi sillä perusteella, että on ”soittanut sitä liikaa”.

En kyselyssäni kartoittanut vastaajien soitonopiskelutaustaa. Näen tässä hyötynä sen, että vastaaja saattaa mahdollisesti vapautua paineesta sijoittaa oma harrastussoitin ensimmäiselle sijalle, kun omaa harrastushistoriaa ei tarvitse jakaa tutkijan kanssa. Toisaalta olisi kuitenkin kiinnostavaa päästä näkemään, kuinka tehty soitinvalinta vaikuttaa oman soittimen pisteyttämiseen. Ilmenisikö aineistosta tällöin enemmänkin seikkoja, jotka viittaavat soittoharrastuksen epämieluisuuteen vai olisivatko harrastussoittimet edelleen pääasiassa listan kärkipäässä? Tämä jääköön jatkotutkimuksien selvittettäväksi.

4.2.5 Soittimen tuttuus

Soittimen tuttuus nousi sellaisenaan esiin vain vähiten mieluisten soitinten kohdalla. Tuttuudella on ilman muuta ollut vaikutusta myös mieluisimpien soitinten valintaan, mutta teema ei noussut esille vastauksissa – mieluisuuden perustelemiseen käytettiin sen sijaan sitä tietämystä, jota vastaajalle on kertynyt soittimeen tutustumisen ansiosta.

Soittimen tuntemattomuus kävi ilmi esimerkiksi vastaajan kertoessa, ettei hän ”tiedä soittimesta mitään”, ettei hän ”ymmärrä” kyseistä soitinta, ettei hän ole koskaan soittanut kyseistä soitinta tai että soitin on ”outo” tai vastaajalle tuntematon. Myös soittimen ääntä kuvailtiin usein oudoksi, mutta siinä tapauksessa olen laskenut vastaukset mukaan kohtaan ”en pidä äänestä” (ks. taulukko 8).

Uskon, että soittimen tuntemattomuus näkyy soitinten pisteytyksessä jopa enemmän kuin se näkyy vastaajien perusteluissa. Trumpetti on kyselyssä kaikista vähiten ääniä saanut soitin (ks. taulukko 4), ja useimmiten kyseessä olikin trumpetti, jos oppilaat kuvailivat jotain soitinta tuntemattomaksi tai oudoksi. Vaikka osallistujille soitettiin ääninäyte kaikista soittimista ennen

kyselyn aloittamista, mielikuva trumpetista on saattanut jäädä etäiseksi, mikäli soitin ei ollut entuudestaan vastaajalle tuttu. Sen lisäksi, ettei trumpettia yleensä löydy koulujen musiikinluokasta, se on Suomessa myös harrastajamääriltään pieni soitin (Helsingin konservatorion arkisto 2008, 2013, 2018; Kuopion konservatorion arkisto 2018), toisin kuin esimerkiksi viulu ja huilu, jotka saattavat olla oppilaille tuttuja esimerkiksi kaverin soittoharrastuksen kautta, vaikkei soittimesta olisi omakohtaista kokemusta.

4.2.6 Muut

Edeltävissä luvuissa esittelin teemoittain yleisimmät perustelut, joita oppilaat esittivät kyselyn ensimmäisessä osassa (ks. liite) tekemälleen pisteytykselle. Luettelen nyt ne soitinmielityksiin vaikuttaneet syyt, jotka ilmenivät osallistujien vastauksissa alle 10 kertaa ja sijoittuivat taulukoissa 7 ja 8 kohtaan ”muu”.

Soittimen miellyttävyyttä perusteltiin myös seuraavasti:

- Soitin löytyy kotoa
- Perheenjäsen soittaa tai on suositellut soitinta
- Vastaaja haluaisi oppia soittamaan soitinta
- Soittimen ulkonäkö on miellyttävä
- Soitinta on helppo kuljettaa mukana
- Soitin on kokonaisuudessaan kiva

Vastaavasti soittimen epämieluisuutta perusteltiin seuraavasti:

- Soitin on tylsä/liian yleinen
- Soitin on epäkätevän kokoinen
- Soittimen ulkonäkö ei miellytä
- Soittaminen on kivuliasta
- Soitin muistuttaa ikävästä tapahtumasta
- Soitin on tyhmä

Edellä mainittujen syiden lisäksi osa vastaajista kommentoi pitävänsä kaikista listalla olevista soittimista mutta joutuneensa siitä huolimatta sijoittamaan yhden niistä viimeiseksi. Vastaavasti osa kommentoi, ettei pidä mistään soittimesta mutta joutui silti valitsemaan jonkin niistä ensimmäiseksi. Jotkut huomauttivat myös, ettei heidän lempisoittimensa löydy listalta. Eräs oppilas myös tarkensi, että mikäli kyseessä olisi ollut sähkökitara, hän olisi sijoittanut sen listalla ylempäs, mutta koska videolla nähtiin akustinen kitara, hän joutui pisteyttämään kitaran huonommin.

4.3 Muita mahdollisia syitä vastaajien mieltymyksille

Oppilaiden vastauksissa ilmeni useita soitinmieltymyksiin vaikuttavia seikkoja, joita esittelin tutkielman toisessa luvussa kuvan 1 avulla. Tarkastelen tässä alaluvussa nyt niitä syitä, jotka ovat mahdollisesti vaikuttaneet vastaajien soitinmieltymyksiin, mutta jotka eivät ilmene heidän antamistaan perusteluista kappaleessa 4.2.

Vastauspapereita läpikäydessäni huomasin, että kahdessa tai jopa kolmessa peräkkäisessä paperissa saattoi satunnaisesti olla keskenään täysin samat vastaukset. Yhteneväisyyttä vastauksissa näkyi joissain tapauksissa myös kokonaisen luokan kesken: erityisesti nuorimpien poikien vastaukset olivat saman luokan sisällä joskus hyvinkin yhteneväisiä. Koska kavereiden mielipiteillä tiedetään olevan vaikutus lasten soitinvalintaan (Hallam ym. 2008: 15), voisi olla jatkotutkimusten kannalta hyvä pohtia kyselytilanteen toteutusta tarkemmin: olisiko kyselyntekotilasta mahdollista saada täysin hiljainen ja häiriötön, jotta lasten ei ole mahdollista kopioida toistensa vastauksia tai keskustella niistä?

Kuten totesin luvussa 4.1, poikien antamissa pisteissä soittimet jakautuvat selkeästi miellyttäviin ja vähemmän miellyttäviin soittimiin. Jakauma on jopa niin vahva, että se määrittää soitinten sukupuolittuneisuuden järjestyksen lähes yksinään (ks. taulukko 3). On osoitettu, että pojat kohtaavat soitinvalintaan liittyviä sukupuolistereotyyppioita enemmän kuin tytöt (Delzell & Leppla 1992; Cramer ym. 2002), ja poikien pisteytysten yhdenmukaisuus tässä tutkimuksessa vahvistaa sitä, että sukupuolistereotyyppioilla on erityisesti poikien kohdalla suuri vaikutus soitinmieltymysten muodostumiseen.

Abelesin ja Porterin tutkimuksessa (1978) pojista jopa 51,7 prosenttia kertoi soittavansa mieluiten rumpuja, jos heillä olisi siihen mahdollisuus. Tässä tutkimuksessa 40,3 prosenttia, eli 40 poikaa ilmoitti lempisoittimekseen rummut. Rumpujen osuus poikien lempisoittimista on edelleen merkittävä: mikäli kaikki kyselyn soittimet ilmenisivät poikien lempisoittimina yhtä usein, jokainen soitin olisi 14 oppilaan lempisoitin. Luku on kuitenkin pienempi kuin Abelesin ja Porterin tutkimuksessa aikanaan, mikä saattaa olla merkki rumpujen sukupuolittuneisuudessa tapahtuneesta lievenemisestä. Tietoa Suomen ja Yhdysvaltojen välisistä soitinmielityseroista ei kuitenkaan ole tarpeeksi, jotta voitaisiin sulkea pois muut kulttuuriset vaikutukset.

Lapset poimivat jo nuoresta lähtien ohjeita siihen, kuinka käyttäytyä omalle sukupuolelleen sopivasti, ja erityisesti poikien tiedetään kokevan painetta maskuliinisten käyttäytymismallien jäljittelemiseen jo nuorena (OECD 2015). Sille, miksi pojat ovat pisteytyksissään niin yksimielisesti painottaneet maskuliinisia soittimia, ei luultavasti löytyisi heiltä suoraa vastausta. Sitä, miksi maskuliiniset soittimet ovat erityisesti poikien keskuudessa ainoa oikea vaihtoehto, on tarkasteltava yhdessä suuremman yhteiskunnallisen keskustelun kanssa.

5 Pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa soitinten sukupuolittuneisuutta Suomessa sekä tarkastella soitinmieltyymysten muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselyllä, joka toteutettiin Meilahden ala-asteen koulussa tammikuussa 2021. Kyselystä saatua aineisto tarkasteltiin tässä tutkimuksessa tilastollisesti.

Tässä tutkimuksessa soittimet sukupuolittuivat samansuuntaisesti aiempien tutkimusten kanssa rumpujen, kitaran ja basson ilmetessä maskuliinisina (ks. Griswold & Chrobak 1981) ja viulun, huilun (ks. Abeles & Porter 1978) ja pianon (ks. Kosonen 2001) ilmetessä feminiinisinä soittimina. Trumpetti ilmeni tämän tutkimuksen neutraaleimpana soittimena, vaikka siihen on aiemmissa tutkimuksissa yhdistynyt vahvasti maskuliinisia merkityksiä (vrt. Abeles & Porter 1978; Griswold & Chrobak 1981; Delzell & Leppla 1992). Tutkimuksessa selville saatu sukupuolittuneisuusjärjestys ei kuitenkaan kerro koko totuutta siitä, mistä soittimista tytöt ja pojat pitävät: vaikka rummut on järjestyksessä tutkimuksen maskuliinisin soitin, se on myös tyttöjen keskuudessa toiseksi suosituin heti pianon jälkeen, ja vaikka huilu on tutkimuksen toiseksi feminiinisin soitin, se on vasta tyttöjen viidenneksi mieluisin soitin. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan esittää, että soitinten sukupuolittuneisuus näyttää Suomessa lievenevän hitaasti iän myötä: kuudennella luokalla poikien kiinnostus joitain maskuliinisia soittimia, kuten kitaraa ja bassoa, kohtaan oli vähentynyt ja feminiinisiä soittimia, kuten pianoa ja huilua, kohtaan kasvanut. Sama ilmiö toistui tyttöjen kohdalla, joiden kiinnostus huilua, viulua ja pianoa kohtaan laski ala-asteen aikana ja bassoa kohtaan kasvoi. Merkittävin syy sille, miksi vastaajat pitivät tai eivät pitäneet jostain soittimesta, oli kummassakin tapauksessa soittimen ääni. Muita vastauksista ilmenneitä merkittäviä tekijöitä olivat soittimen vaikeustaso ja soittotapa, soittajan harrastuneisuus sekä soittimen tuttuus. Myös kavereiden ja sukupuolistereotyyppien voidaan nähdä vaikuttaneen soitinten pisteytykseen.

Jatkotutkimuksia olisi kiinnostavaa laajentaa koskemaan myös päiväkotijäsen- ja yläasteikäisiä lapsia, jotta saataisiin kattavampi kuva siitä, milloin soitinmieltyymysten sukupuolittuminen todella alkaa ja tasaantuvatko sukupuolierot yläasteen aikana. Tämän lisäksi olisi kiinnostavaa tarkastella harrastuneisuuden vaikutusta soitinmieltyymyksiin sisällyttämällä kyselyyn osio, jossa kartoitetaan vastaajien soitonopiskelutaustaa. Jatkotutkimuksissa olisi myös hyvä kiinnittää huomiota kyselytilanteen häiriöttömyyteen, jotta vastausten kopioiminen ja niistä keskustelu kyselytilanteessa pystyttäisiin minimoimaan.

Tämän tutkimuksen merkittävin huomio liittyy soitinten sukupuolittuneisuusjärjestykseen, eli järjestykseen, johon soittimet asettuivat feminiinisimmästä maskuliinisimpaan. Poikien soitinmieltymykset ovat niin yhdenmukaisia, että ne lähestulkoon yksinään muodostavat järjestyksen, johon soittimet sukupuolittuvat tässä tutkimuksessa. Tyttöjen keskenään erilaisilla soitinmieltymyksillä taas ei juurikaan ole vaikutusta sukupuolittuneisuusjärjestykseen. (ks. taulukko 3 & 4.) Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että tytöt valitsevat lempisoittimensa huomattavasti laajemmasta maskuliinisten ja feminiinisten soitinten joukosta kuin pojat, jotka suosivat lähinnä maskuliinisia soittimia (Abeles & Porter 1978: 74) – tämä käy ilmi myös tämän tutkimuksen tuloksista.

Koska poikien yhdenmukaiset soitinmieltymykset näyttävät määrittelevän soitinten sukupuolittuneisuusjärjestyksen lähes kokonaan, on syytä pohtia, liittyvätkö käsityksemme tyttöjen ja poikien soittimista ylipäätään siihen, mistä soittimista tytöt ja pojat pitävät, vai ovatko feminiinisiksi mielletyt soittimet itseasiassa niitä soittimia, joista pojat sattuvat pitämään vähiten. Abelesin ja Porterin (1978: 74) löydös, jonka mukaan pojat suosivat maskuliinisia soittimia jo päiväkodista lähtien mutta tyttöjen soitinmieltymykset kehittyvät hitaasti feminiiniseen suuntaan ala-asteen aikana, ilmentää kiinnostavalla tavalla sitä kulttuurista valta-asetelmaa, jossa mies on normi ja naisen on kasvettava omaan osaansa ottaen tilaa sieltä missä sitä on. Kuten aiemmin mainitsin, nämä huomiot eivät rajoitu pelkästään musiikkiin. Edellä esittämäni pohdinnat voi ulottaa myös muuhun maskuliinisuuden ja feminiinisuuden tarkasteluun: ovatko feminiinisinä pidetyt ominaisuudet lähtöisin siitä, millaista on olla nainen, vai ovatko ne todellisuudessa piirteitä, joita miehet eivät halua lukea omikseen.

Poikien yksimielisyys asettuu osaksi suurempaa yhteiskunnallista asetelmaa, jossa maskuliinisuutta ihannoidaan ja feminiinisiä piirteitä, kuten herkkyyttä, pidetään heikompina. Maskuliinisuuden tavoittelusta eivät suinkaan hyödy kaikki miehet, vaan ainoastaan ne, jotka istuvat maskuliinisen miehen rooliin täydellisesti – muiden tehtäväksi jää yrittää mahtua kapeaan maskuliinisuuden muottiin ja ottaa vastaan ne ennakkoluulot, joita feminiinisinä pidetyt ominaisuudet tuovat mukanaan. Naisten liikkumista feminiinisen ja maskuliinisen käytöksen välillä sallitaan kenties paremmin siksi, että feminiinisyttä pidetään lähtökohtaisesti naisellisena ominaisuutena ja maskuliinisuutta taas yleisesti tavoittelemisen arvoisena. Tästä juontuu esimerkiksi se, että epätyypillisen soitinvalinnan tehneet naiset eivät kohtaa yhtä paljon ennakkoluuloja kuin vastaavassa tilanteessa olevat miehet (Cramer ym. 2002).

Yhteiskuntamme on täynnä esimerkkejä menestyvistä maskuliinisista miehistä ja siitä, että pitämällä yhtä muiden miesten kanssa pääsee pitkälle. Siksi en ole lainkaan ihmeissäni siitä, että pojat kokevat alitajuntaista painetta tavoitella maskuliinisuutta jo nuorena (OECD: 2015), mikä näkyy esimerkiksi maskuliinisina pidettyjen soitinten suosimisena. Siinä missä patriarkaatin valta on aiemmin näkynyt länsimaissa räikeänä sortona naisten oikeuksissa, sen vaikutus näyttää elävän tänä päivänä ennen kaikkea kapeana mallina mieheydestä, mikä vaikuttaa meihin kaikkiin (hooks 2020).

Yksinkertaisia ja nopeita ratkaisuja soitinten sukupuolittuneisuuden tasaamiseksi ei valitettavasti ole: tarvitaan isoja, rakenteellisia muutoksia, jotta maskuliinisuuden ihannointi yhteiskunnassamme loppuisi. Mikään teko vapaamman sukupuoli-identiteetin puolesta ei kuitenkaan ole turha – pienikin soitinten sukupuolittumista lieventävä teko heijastuu välittömästi myös musiikinluokan ulkopuolelle lasten ja heidän läheistensä elämiin. Siksi tämänkään tutkimuksen hyödyt eivät rajoitu vain musiikkikasvatukseen alalle, vaan tutkimus asettuu osaksi laajempaa tutkimusten joukkoa, jotka pyrkivät purkamaan sukupuolistereotypioita.

Vaikka soittimiin liittyvien sukupuolistereotyyppien poistamiseksi tarvitaan ennen kaikkea suuria ja rakenteellisia muutoksia, vanhempien, opettajien ja muiden kasvattajien merkitystä ei voida korostaa liiaksi. Lukuisat tutkimukset ovat alleviivanneet roolimallien vaikutusta soitinmieltyymysten muodostumiseen (Bruce & Kemp 1993; Hallam ym. 2008: 14). Kuten tämä tutkimus osoittaa, soittimiin kohdistuva sukupuolittaminen on meissä läsnä jo lapsesta lähtien. Sillä, minkälaista sukupuoliin liittyvää puhetta ja käyttäytymistä lapsi kohtaa kotona, koulussa ja harrastuksissa, on merkittävä vaikutus esimerkiksi siihen, millaisena lapsi näkee omat harrastus- ja uramahdollisuutensa. Ja kuten aiemmin todettiin: erityisesti poikien on saatava kuulla ja nähdä moninaisia malleja siitä, millaista on olla poika ja mies. Poikaikään keskittyvää tutkimusta tarvitaan runsaasti lisää (hooks 2020).

Konkreettinen keino soittimiin liittyvien sukupuolistereotyyppien lieventämiseen on tarjota koulussa soitinesittelyjä, joissa feminiinisiä soittimia esittelee mies ja maskuliinisia soittimia nainen. Myös tyttöjen ja poikien tasavertaisuuteen oppitunneilla on syytä kiinnittää huomiota osoittamalla yksilökohtaista kannustusta myös niille oppilaille, jotka käyttäytyvät tunneilla kiltisti ja ovat lähtökohtaisesti kiinnostuneita opetuksesta. Erityishuomio ei saisi kohdistua vain niihin oppilaisiin, joita on vaikea motivoida suunniteltujen aktiviteettien pariin (Moisala 1999).

Vaikka soittimiin liittyvien sukupuolistereotyyppien purkaminen on pitkäjänteistä työtä ja vaatii lopulta suuria rakenteellisia muutoksia, piilee siinä myös jotain positiivista: jokaisen musiikin sukupuolittuneita rakenteita purkavan teon ja sanan vaikutukset ovat kauaskantoisia, ja ne heijastuvat paitsi musiikin harrastamiseen, myös muuhun elämään. Yksittäisillä aikuisilla, kuten opettajilla ja vanhemmilla, on merkittävä vaikutus siihen, millaisia asenteita lapsi omaksuu. Se tuo mukanaan vastuuta mutta toisaalta myös mahdollisuuden opettaa lapsia katsomaan maailmaa sukupuolistereotyyppien ohi. Ensimmäinen askel stereotyyppien murtumiseen on kuitenkin niiden tiedostaminen, ja tässä tutkijoiden rooli tulee esiin: tutkimusta, joka valottaa sukupuolistereotyyppien ilmenemismuotoja, ei voi koskaan olla liikaa. Vaikka muutos soitinten sukupuolittuneisuudessa on hidasta tai jopa olematonta, tai ehkä juuri siksi, aiheen parissa on edelleen tehtävä tutkimusta.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTO

Helsingin konservatorion arkisto. Yhteenveto musiikin taiteen perusopetukseen pyrkineistä ja päässeistä vuosina 2008, 2013 ja 2018. Aineisto tutkijan hallussa.

Joelsson, Jutta-Maija. Puhelinhaastattelu. Helsinki 8.3.2021. Haastattelija E. S. WAV-tallenne tutkijan hallussa.

Kuopion konservatorion arkisto. Yhteenveto musiikin perusopetuksessa opiskelevista 2018. Aineisto tutkijan hallussa.

JULKAISTUT LÄHTEET

Abeles, Harold & Porter, Susan 1978. The Sex-Stereotyping of Musical Instruments. *Journal of Research in Music Education* 26 (2), 65–75.

Abeles, Harold 2009. Are Musical Instrument Gender Associations Changing? *Journal of Research in Music Education* 57 (2), 127–139.

Bruce, Rosemary & Kemp, Anthony 1993. Sex-stereotyping in Children's Preferences for Musical Instruments. *British Journal of Music Education* 10 (3), 213–217.

Butler, Judith 2006 (1990). *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. Suom. Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.

Cramer, Kenneth & Million, Erin & Perreault, Lynn 2002. Perception of Musicians: Gender Stereotypes and Social Role Theory. *Psychology of Music* 30 (2), 164–174.

Delzell, Judith & Leppla, David 1992. Gender Association of Musical Instruments and Preferences of Fourth-Grade Students for Selected Instruments. *Journal of Research in Music Education* 40 (2), 93–103.

Eccles, Jacquelynne & Wigfield, Allan & Harold, Rena & Blumenfeld, Phyllis 1993. Age and gender differences in children's self and task perceptions during elementary school. *Child Development* 64 (3), 830–847.

Green, Lucy 1997. *Music, Gender, Education*. Cambridge: Cambridge University Press.

Griswold, Philip & Chrobak, Denise 1981. Sex-Role Associations of Music Instruments and Occupations by Gender and Major. *Journal of Research in Music Education* 29 (1), 57–62.

Haasio, Ari 2016. *Koukussa nettiin. Lapset, nuoret ja verkon vaarat*. Helsinki: Avain.

Hallam, Susan & Rogers, Lynne & Creech, Andrea 2008. Gender differences in musical instrument choice. *International Journal of Music Education* 26 (1), 7–19.

hooks, bell 2020. *Mies tahtoo muuttua: miehet, maskuliinisuus ja rakkaus*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.

Hyry-Beihammer, Eeva Kaisa & Joukamo-Ampuja, Erja & Juntunen, Marja-Leena & Kymäläinen, Helka & Leppänen, Taru 2013. Instrumenttiopettaja oppilaan kokonaisvaltaisen muusikkouden kehittäjänä. Teoksessa *Musiikkikasvattaja: Kohti reflektiivistä käytäntöä*. Toim. Marja-Leena Juntunen, Hanna Nikkanen ja Heidi Westerlund. Juva: PS-kustannus, 150–182.

Iqbal, Mansoor 2021. *TikTok Revenue and Usage Statistics (2021)*. Business of Apps. <<https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>> Viitattu 19.4.2021.

Järviluoma, Helmi & Moisala, Pirkko & Vilkkö, Anni 2003. *Gender and Qualitative Methods*. Lontoo: SAGE.

Jääskeläinen, Liisa & Hautakorpi, Johanna & Onwen-Huma, Hanna & Niittymäki, Hanna & Pirttijärvi, Anssi & Lempinen, Miko & Kajander, Valpuri 2015. *Tasa-arvotyö on taitolaji: Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa*. Helsinki: Opetushallitus.

Kosonen, Erja 2001. *Mitä mieltä on pianonsoitossa? 13–15-vuotiaiden pianonsoittajien kokemuksia musiikkiharrastuksestaan*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Leppert, Richard 1993. *The Sight of Sound: Music, Representation and the History of the Body*. Berkeley: University of California Press.

Liljeström, Rita 1966 (1965). Sukupuolirooleista. Teoksessa *Sukupuolten roolit: Puheenvuoroja naisen ja miehen tasa-arvoisuudesta*. Toim. Ingrid Fredriksson. Suom. Katarina Eskola. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapaino, 13–27.

Marshall, Nigel & Shibazaki, Kagari 2012. Instrument, gender and music style associations in young children. *Psychology of Music* 40 (4), 494–507.

Marshall, Nigel & Shibazaki, Kagari 2020. Gender associations and musical instruments: Understanding the responses of nursery-aged children. *Educational Research* 62 (4), 455–473.

Martin, Andrew 2004. School motivation of boys and girls: Differences of degree, differences of kind, or both? *Australian Journal of Psychology* 56 (3), 133–146.

Moisala, Pirkko 1999. Musical Gender in Performance. *Women and Music – A Journal of Gender and Culture* 3, 1.

Mullola, Sari 2012. Temperamentti – oppimisen yksilöllinen instrumentti. Teoksessa *Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. Toim. Päivi Jordan-Kilkki, Eija Kauppinen ja Eeva Viitasalo-Korolainen. Helsinki: Opetushallitus, 58–86.

OECD 2015. *The ABC of Gender Equality in Education: Aptitude, behavior, confidence*. Pariisi: OECD.

Opetushallitus (OPH) 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf> Viitattu 3.5.2021.

Paasonen, Susanna 2010. Sukupuoli ja representaatiot. Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*. Toim. Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi ja Tuija Saresma. Tampere: Vastapaino, 39–49.

Reinikainen, Hanna & Munnukka, Juha & Maity, Devdeep & Luoma-aho, Vilma 2020. 'You really are a great big sister' – parasocial relationships, credibility, and the moderating role of audience comments in influencer marketing. *Journal of Marketing Management* 36 (3–4), 279–298.

Rimpilä, Ilona 2017. *Esiselvitys sukupuolijakaumista työ- ja luottamustehtävissä musiikkialalla*. Music Finland. <<https://musicfinland.fi/fi/tutkimukset/esiselvitys-sukupuolijakaumista-tyoe-ja-luottamustehtaevissae-musiikkialalla>> Viitattu 3.5.2021.

Rossi, Leena-Maija 2010. Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin. Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*. Toim. Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi ja Tuija Saresma. Tampere: Vastapaino, 21–38.

Sheldon, Deborah & Price, Harry 2005. Sex and Instrumentation Distribution in an International Cross-Section of Wind and Percussion Ensembles. *Bulletin of the Council for Research in Music Education* 163, 43–51.

Shih, Margaret & Pittinsky, Todd & Ambady, Nalini 1999. Stereotype Susceptibility: Identity Salience and Shifts in Quantitative Performance. *Psychological Science* 10 (1), 80–83.

Sinkkonen, Jari 2012. Poikien ja tyttöjen musiikki? Teoksessa *Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. Toim. Päivi Jordan-Kilkki, Eija Kauppinen ja Eeva Viitasalo-Korolainen. Helsinki: Opetushallitus, 48–57.

Wych, Gina 2012. Gender and Instrument Associations, Stereotypes, and Stratification: A Literature Review. *Applications of Research in Music Education* 30 (2), 22–31.

Weissenfelt, Jukka & Liukko, Matti & Nisula, Juho 2019. *SoMe ja Nuoret 2019*. Ebrand Suomi Oy. <<https://wordpress.ebrand.fi/somejanuoret2019/>> Viitattu 19.4.2021.

Yuval-Davis, Nira 1997. *Gender and Nation*. Thousand Oaks: SAGE.

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Aaltonen, Liina 2001. *Bändisoiton motivaatio kahdeksaluokkalaisilla*. Jyväskylän yliopisto. Musiikkیتieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Koivisto, Outi 2004. *Naiset rock-instrumentin varressa. Soittamisen ja esiintymisen ruumiilliset merkitykset rock-musiikissa*. Tampereen yliopisto. Musiikintutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Salervo, Emmi 2019. *Sukupuolittuneet soitinvalinnat: sukupuolijakauma ja sen syyt kahdessa suomalaisessa musiikkioppilaitoksessa*. Helsingin yliopisto. Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Kandidaatin tutkielma.

Savolainen, Sanna-Mari 2016. *"Sillon se jysähti: sähköbasso!" Rytmimusiikkia soittavien naisten instrumenttivalinta ja soittamisen motivaatio*. Itä-Suomen yliopisto. Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto. Pro gradu -tutkielma.

Tuunanen, Laura 2015. *Sukupuolelleen epätyypillisen soitinvalinnan tehneiden tie musiikkiharrastuksen alusta ammattilaisiksi*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Pro gradu -tutkielma.

Weber, Susanna 2012. *Tytöt rockaa! Tapaustutkimus vaasalaisten tyttöjen käsityksistä bänditoiminnan merkityksestä*. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma.

LIITE: Kysely Meilahden ala-asteen koulun oppilaille

Luokka:

- 2. luokka
- 3. luokka
- 4. luokka
- 5. luokka
- 6. luokka

Sukupuoli:

- tyttö
- poika
- muu
- En halua sanoa

Aseta seuraavat soittimet numerojärjestykseen kivoimmasta soittimesta (1) vähiten kivaan soittimeen (7). Kirjoita järjestysnumero soittimen vieressä olevalle viivalle.

_____ Kitara

_____ Piano

_____ Viulu

_____ Basso

_____ Huilu

_____ Trumpetti

_____ Rummut

Miksi ensimmäiseksi valitsemasi soitin on mielestäsi kiva? _____

Miksi viimeiseksi valitsemasi soitin on mielestäsi vähiten kiva? _____
